

A näver ending story

- En kvalitativ studie om näverslöjd

Moa Johansson

Uppsats för avläggande av filosofie kandidatexamen i
Kulturvård, Ledarskap i slöjd och kulturhantverk

15 hp

Institutionen för kulturvård
Göteborgs universitet

2016:17

Omslagsbild: Näverbatt i Värmlands Museums samlingar med inskription som lyder:

*”Nu har jag hatt, Om jag vingar därtill af näfver hade så flöge jag
till nordens pol där Andree och Strindberg med Frankel bor sedan 1897”*

Foto: privat

A näver ending story
- En kvalitativ studie om näverslöjd

Moa Johansson

Handledare: Henrik Ranby

Kandidatuppsats, 15 hp
Ledarskap i slöjd och kulturhantverk
Lå 2015/16

Till minne av mormor. Du finns
med mig. Alltid.

UNIVERSITY OF GOTHENBURG
Department of Conservation
P.O. Box 130
SE-405 30 Göteborg, Sweden

www.conservation.gu.se
Ph +46 31 786 47 00
Fax +46 31 786 47 03

Bachelor's programme in Leadership and Handicraft
Graduating thesis, BA/Sc, 2016

By: Moa Johansson
Mentor: Henrik Ranby

A näver ending story – A qualitative study about birchbark craft

ABSTRACT

This paper examines the conditions for birch bark craftsmen to exercise their craft. Through qualitative interviews with craftsmen and literature studies some factors that affect the conditions have been identified and described.

My first encounter with birch bark crafts took place during an internship at Värmlands Museum where I participate in a research work on birch bark and birch bark crafts. It then became clear to me that there are few people in Sweden who practice the craft today. There is little literature published on birch bark crafts. Issues raised and which this paper will highlight are: Why are there few people who craft with birch bark today? Is birch bark handicraft today a cultural heritage in need of artificial respiration?

The conclusion of this essay is that there are certain factors that have led the exercise of crafts to decrease. The main factors are difficulty in getting hold of material, the lack of people who possess knowledge and changed values in society. Hopefully this essay should lead to detection and identification of opportunities to develop the preservation of birch bark craft knowledge.

Title in original language: A näver ending story – En kvalitativ studie om näverslöjd

Language of text: Swedish

Number of pages: 42

Keywords: birch bark, birch bark craft, sloyd, tangible cultural heritage, globalization, social changes, preservations opportunities

ISSN 1101-3303

ISRN GU/KUV—15/16--SE

Förord

Tänk att tre år kan gå så fort och vilken resa det har varit! Bokstavligt. För det har blivit många tågresor under den här tiden. Hädanefter kommer jag förmodligen aldrig att kunna kliva på ett SJ-tåg utan att minnas de tre år som har varit – och tur är väl det! Nu är jag redo för nästa resa, nya äventyr väntar runt hörnet. Jag vet inte riktigt vart det bär hän men det står slöjd på biljetten. Låter lovande och soligt! Bäst att packa ner solglasögonen.

Jag vill tacka mina informanter som så generöst har delat med sig av sina tankar och erfarenheter om näverslöjd. Det har varit så roligt att få träffa er och jag hoppas att vi en dag ses igen.

Jag vill tacka Värmlands Museum och personalen på Finnskogscentrum, Kersti Berggren, Monica Björklund och Berit Andersson, för en fantastisk givande praktik som väckte mitt intresse för näver och näverslöjd samt tack för ert stöd under arbetet med min uppsats.

Jag vill tacka mina kära klasskamrater för att jag har fått lära känna er och dela de här tre åren med er – Vi ses på Fårfesten, det vet ni!

Jag vill tacka min handledare Henrik Ranby för god humor, handledning och motivation, speciellt i slut-“tampen” i arbetet med denna uppsats (det kan aldrig bli för många näverskämt).

Slutligen vill jag tacka min pojkvän Simon som under hela min studietid alltid har mött mig med en varm famn när jag har kommit hem efter långa dagar i Göteborg. – Du är det bästa jag vet!

Karlstad Maj 2016

Moa Johansson

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	11
1.1 Bakgrund.....	11
1.2 Begreppsdefinitioner.....	11
1.3 Problemformulering.....	12
1.4 Syfte och målsättning.....	13
1.5 Frågeställningar.....	13
1.6 Avgränsningar.....	13
1.7 Tidigare forskning och kunskapsläge.....	14
1.7.1 Näverslöjd i forskningen.....	14
1.7.2 Näverslöjd inom nutida konsthantverk/design.....	15
1.7.3 Hantverkstradition och globalisering.....	15
1.7.4 Föreningen Svensk Hemslöjd.....	16
1.7.5 Hantverk och meningsskapande.....	16
1.8 Metod.....	16
1.8.1 Litteraturstudie.....	18
1.8.2 Intervjuer.....	18
1.9 Källmaterial och källkritik.....	18
1.10 Teoretisk referensram.....	19
1.11 Etiskt förhållningssätt.....	19
2. Undersökning.....	21
2.1 Näverslöjd i litteraturen.....	21
2.1.1 Historik om näverslöjd i Sverige.....	21
2.2 Intervjuer.....	23
2.2.1 Informant 1.....	23
2.2.2 Informant 2.....	25
2.2.3 Informant 3.....	26
2.2.4 Informant 4.....	27
3. Resultat.....	30
3.1 Litteratur om näverslöjd.....	30
3.2 Intervjuer.....	31
3.2.1 Tradition och historia.....	31
3.2.2 Tillgång till material.....	31
3.2.3 Enskilt utövande.....	32
3.2.4 Samhällsförändringar.....	32
4. Diskussion och slutsatser.....	34
4.1 Näverslöjd i litteraturen.....	34
4.2 Tillgång till material.....	35
4.3 Tradition och historia.....	36
4.4 Enskilt utövande.....	36
4.5 Samhällsförändringar.....	36
5. Sammanfattning.....	39
Käll- och litteraturförteckning.....	41
Otryckta källor.....	41
Tryckta källor.....	41
Bilagor.....	1
Bilaga 1: Näverslöjds litteratur.....	1

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Under hösten 2015 utförde jag min praktik på Värmlands Museum. En stor del av praktikperioden tillbringades på Finnskogscentrum i Lekvattnet i norra Värmland. Finnskogscentrum är en av Värmlands Museum filialer som förvaltar det skogsfinska kulturarvet, finnarnas invandring och bosättning i skogarna i mellersta Sverige under 1500-1600-talet. När jag anlände till Finnskogscentrum planerades det för att formge och ta fram material till en näverutställning, då befolkningen i de skogsfinska områdena har haft en lång tradition av att utöva näverslöjd. I samråd med Värmlands Museum påbörjade jag ett researcharbete kring näver och näverslöjd. Jag försökte då att finna svar på frågor som: vad är traditionell näverslöjd? Vilka människor utövar näverslöjd idag? Vart hittar jag dem? Hur ser förutsättningar ut för att utöva hantverket idag? Under researcharbetet blev det tydligt för mig att det idag inte finns särskilt många verksamma näverslöjdare som utför traditionell näverslöjd, framförallt inte många unga, medelåldern hos näverslöjdare är relativt hög. Det fick mig att oroligt fundera över näversløjdens framtida förutsättningar för trading av hantverkskunskap samt att verka som tradition och kulturarv. Däremot, när jag vände blicken mot konsthantverks-, och designvärlden uppenbarade sig ett antal aktuella och intressanta näversløjdsfenomen. Där hittade jag ett flertal innovativa och utmanande näverprojekt. Vad innebär egentligen dessa konst-, och designprojekt för den traditionella näversløjden? Många frågor väcktes under min praktikperiod. En del fann jag svar på men många frågor återstod att besvara. När det sedan blev aktuellt att fundera på val uppsatsämne kändes valet självklart: Jag ska skriva om näversløjden.

Under min utbildning i Ledarskap i slöjd och kulturhantverk, Institutionen för kulturvård vid Göteborgs Universitet har begrepp som kulturvård och kulturarv diskuterats och problematiserats. Näversløjden kan betraktas som ett materiellt kulturarv med alla de näverföremål som har tillverkats och brukats genom tiderna. Näversløjden kan också ses som ett immateriellt kulturarv som då innefattar den kunskap som krävs för att hantera materialet och skapa bruksföremål. Genom en kvalitativ intervjustudie har jag försökt att undersöka näversløjden framtida roll. Fyra olika personer som i någon form arbetar/har arbetat med materialet näver har intervjuats. Syftet var att få deras perspektiv på sitt eget utövande av hantverket samt näversløjdens förutsättningar att verka som tradition och kulturarv.

1.2 Begreppsdefinitioner

Begreppet *kulturarv* definieras enligt Riksantikvarieämbetet som:

Kulturarv – avser alla materiella och immateriella uttryck (spår, lämningar, föremål, konstruktioner, miljöer, system, strukturer, verksamheter, traditioner, namnskick, kunskaper etc.) för mänsklig påverkan. Oavsett om det skrivs i obestämd form eller bestämd form – kulturarv eller kulturarvet – innefattar det en mångfald av kulturarv. Ibland kan begreppet preciseras för att belysa särskilda delar av samhällsutvecklingen, till exempel det biologiska kulturarvet eller modernismens kulturarv. (Riksantikvarieämbetet 2015, s. 8-9)

Världssamfundet UNESCO (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization) definierar begreppet *immateriellt kulturarv* som:

The 'Intangible cultural heritage' means the practices, representations, expressions, knowledge, skills – as well as the instruments, objects, artefacts and cultural spaces associated therewith – that communities, groups and, in some cases individuals recognize as a part of their cultural heritage. This intangible cultural heritage, transmitted from generation to generation, is constantly recreated, by groups in response to their environment, their interactions with nature and their history, and provides them a sense of identity and continuity, thus promoting respect for cultural diversity and human creativity. (UNESCO u.å.).

I uppsatsen kommer ett antal näverslöjdsbegrepp att förekomma. *Tampa* kallas den teknik där ett helt näverstycke sätts ihop med en låsfog, en så kallad *tampning*, i vardera änden på näverstycket. Vanligtvis används tekniken vid tillverkning av burkar som fungerar utmärkt för att förvara exempelvis tobak och kaffe. En *tampning* kan vara mycket dekorativt utförd. (Johnsson & Palm 1989, s. 16). En *Riva* är ett kärl som tillverkas av ett enda näverstycke. Stycket viks och hålls ihop med hjälp av en kluven gren samtidigt som grenen fungerar som ett handtag. Oftast har *rivan* används vid tillfälliga behov som dryckeskärl vid vattenkällor eller för att ösa vatten ur båtar (Johnsson & Palm 1989, s. 11-12). En *skeruck* är en strut gjord av ett helt näverstycke som har rullats ihop. En *skeruck* går snabbt att tillverka och användes ofta vid tillfälliga syften som att plocka bär och svamp (Nylén 1978, s. 383-387).

1.3 Problemformulering

UNESCO är en organisation inom FN som verkar för att främja utbildning, forskning och kultur genom internationellt samarbete. År 2003 antogs UNESCOs konvention om tryggheten av immateriellt kulturarv. Antagandet av konventionen blev en milstolpe i den internationella politiken för stödandet av den kulturella mångfalden (UNESCO u.å.) Vid tidigare bevarandediskussioner av kulturarv hamnade fokus ofta på de materiella kulturarven, så som fysiska artefakter och kulturmiljöer. Utvecklingsländer och asiatiska länder, vars kulturarv består mer av immateriella än materiella, ställde krav på att deras kulturarv skulle ha samma möjlighet till skydd som de materiella. Konventionen kom till för att skapa en balans mellan materiella och immateriella kulturarv (UNESCO u.å.).

Annika Sjöberg, Unescosamordnare vid Institutionen för språk och folkminne, hävdar att traditionella hantverkskunskaper är ett prioriterat område enligt konventionen, som handlar om att utifrån ett samtida synsätt föra vidare kulturföreteelser till eftervärlden, öka de immateriella kulturarvens betydelse och främja samarbete länder emellan (Sjöberg 2014, s. 71-82). Kulturarv kan bidra till att skapa tillhörighet men på samma gång kan det bidra till utanförskap. Kulturarv som strider mot gällande lagstiftning, etiska normer och mänskliga rättigheter innefattas inte av konventionen (ibid. s. 71). De faktorer som enligt konventionen utgör hot för bevarandet av immateriella kulturarv är globalisering, sociala förändringar samt brist på ekonomiska resurser.

Under 1900-talet har Sverige, liksom många andra länder, genomgått stora förändringar. Industrialisering och globalisering har lett till massproduktion av produkter och det är vanligt förekommande att produktionen sker utomlands. Efterfrågan på hantverkstillverkade föremål har successivt minskat vilket har lett till att tradingen av hantverkskunskapen har blivit bortprioriterat. Många lokala tillverkare har svårt att överleva vilket i det långa loppet kan resultera i att hantverkskunskapen går förlorad (ibid. s. 71, 75). En annan faktor som enligt Sjöberg påverkar förutsättningarna är de pågående förändringar av natur- och kulturlandskapen som kan leda till minskad tillgång på råmaterial. Ytterligare en faktor är att praktiska arbeten genom tiderna har fått en låg status och teoretisk utbildning har värderats

högre. För att motverka problemen är det enligt UNESCO (u.å.) viktigt att identifiera och synliggöra hotade kulturarv.

Gunnar Almevik, fil.dr. i kulturvård, beskriver tradition som något levande. Nya generationer återskapar och anpassar traditionen efter sin samtid. Det som tidigare uppfattas som modernt har med tidens gång blivit traditionellt (Almevik 2014, s. 7-27). Almevik försöker i sin text, *Perspektiv på hantverkens kunskapskultur*, ge en illustrativ bild av lägesituationen för traditionell hantverksskunskap idag:

De färdighetsområden som idag benämns som traditionella är snarast marginaliserade hantverk med få utövare och svag efterfrågan. Många hantverkare arbetar ensamma och det finns inget kollektiv som tecknar kunskapssystemets normer eller en praxis som utövarna kan ta stöd i. Sammantaget innebär de förändringar som sker i omvärlden att traditionella hantverk är mycket sårbara. (Almevik 2014, s. 10).

Dessutom betonar Almevik marknadens kraft och påverkan på traditionella hantverksskunnaker. Att byta traditioner kan gå snabbt vid hård konkurrens och svag efterfrågan. Att traditionella hantverk överlever idag tror Almevik främst beror på ideellt engagemang och intresse (ibid. s. 17). Det moderna utmanar ständigt det traditionella och han ställer frågan: ”Vilka förändringar är nödvändiga för att överhuvudtaget överleva samtiden?” (Almevik 2014, s. 11).

1.4 Syfte och målsättning

Denna uppsats syftar till att undersöka hur de ovan beskrivna problemen, som relaterar till industrialisering, globalisering och sociala förändringar, tar sig i uttryck och påverkar såväl den näverslöjdande individen som hantverkstraditionen i sin helhet. Syftet med undersökningen är att utifrån informanternas svar undersöka och identifiera olika faktorer som har påverkat och som idag påverkar deras förutsättningar att utöva näverslöjd, från då informanterna själva började utöva näverslöjd fram tills idag.

Målet med undersökningen är att beskriva och analysera dessa faktorer som antingen risker eller möjligheter för fortsatt bevarande av hantverksskunnaker.

1.5 Frågeställningar

- Vilka faktorer har påverkat/påverkar näverslöjdarnas förutsättningar att utöva näverslöjd?
- Hur påverkar/har påverkat de identifierade faktorerna näverslöjdens förutsättningar att verka som tradition och kulturarv?

1.6 Avgränsningar

Någon närmare redogörelse för hur näverslöjd utförs tekniskt kommer inte att täckas av denna uppsats. Informanterna har geografiskt avgränsats till Västra Götaland och Värmland och antalet informanter är totalt fyra stycken.

Då undersökningen utgår från utövarnas definiering av fenomenet strävar denna uppsats inte efter att finna någon universell definition eller värdering av näverslöjd som tradition och kulturarv.

För att besvara uppsatsens frågeställningar fokuserar undersökningen främst på den del av det empiriska materialet som består av samtalsintervjuer. Det empiriska materialet består också av en mindre kompletterande litteraturundersökning, vars främsta syfte har varit att teckna en kort och sammanfattande historik om fenomenet samt att undersöka på vilket sätt litteraturen berättar om näverslöjd. Litteraturundersökningen kommer därför inte att utgöra någon grundligare undersökning utan endast presentera och diskutera en kortare sammanfattning av resultatet.

Näverslöjdlitteraturen i undersökningen har i stort sett avgränsats till svensk publicerad litteratur. Valonens (1952) tyska avhandling som kommer att presenteras under följande avsnitt *tidigare forskning 1.7.1* har på grund av språkliga barriärer inte kunnat studeras närmare. Valonens avhandling upplevs ändå som relevant att nämna i sammanhanget då en stor del av den populärvetenskapliga litteraturen refererar till hans arbete.

Studien syftar till att genom informanternas svar beskriva hur förutsättningarna för utövandet har sett ut från då de själva kom i kontakt med och började utöva hantverket fram tills idag. Någon djupare historisk undersökning om förutsättningarna kommer därför inte att göras. Undersökningen kommer inte heller att på djupet redogöra för näverslöjdens historiska ursprung. Uppsatsens blick är riktad framåt.

1.7 Tidigare forskning och kunskapsläge

1.7.1 Näverslöjd i forskningen

Den vetenskapliga forskningen om fenomenet näverslöjd är relativt mager och består av etnologiska och etnografiska studier som utfördes under tidigt 1900-tal med syfte att beskriva det vardagliga livet i Finland samt i de skogsfinnska bygderna i Sverige runt sekelskiftet.

Nils Keyland var en folklivsforskare som under slutet av 1800-talet och i början av 1900-talet reste runt, främst i Värmland, och dokumenterade livet i de skogsfinnska områdena. Han var anställd av Nordiska Museet att under sina studieresor samla in föremål och teckna ner det han såg och upplevde. Många av de näverföremål som idag finns i Nordiska Museets samlingar kommer från Värmland och är insamlade av Keyland. I, *I Folkliv i Värmlands Finnmarker; efterlämnade uppsatser och bilder* (Keyland 1954, s. 56-60, 72-73) beskriver han bland annat ingående hur skogsfinnarna gick till väga för att hämta näver och hantera materialet. Han beskriver även olika typer av näverföremål som var vanligt förekommande på specifika bygder och platser i Värmland samt hur föremålen har brukats i det vardagliga livet.

Uuno Taavi Sirelius levde, liksom Keyland, vid sekelskiftet mellan 1800-, och 1900-talet. Han var en finsk etnograf som studerade det finsk-ugriska folkslagen. Sirelius mål med sin forskning var att belysa hur den folkliga kulturen har uppkommit och utvecklats från förhistorisk tid fram till modern tid. I *Finlands Folkliga Kultur, del 1* (Sirelius 1932-1933, s. 5-13, 153-154) beskriver han olika bruksföremål tillverkade i näver och hur de användes av ursprungsbefolkningen.

Niilo Valonen, en finsk professor i finsk-ugrisk etnologi vid Helsingfors Universitet skrev en omfattande avhandling på tyska (*Geflechte und andere Arbeiten aus Birkenrindenstreifen unter besonderer Berücksichtigung finnischer Tradition*, Valonen 1952) om näver och näverarbeten med utgångspunkt i den finska traditionen. Utifrån tidigare nämnda avhandling publicerades år 1953 en kortare sammanfattning översatt till svenska (*Om näverarbeten i Fenno-skandien*, Valonen, 1953 s. 100-113) på begäran av etnologen Sigurd Erixson. Utifrån sammanfattningen kan man

utröna att Valonen utförde en diffusionistisk studie med syfte att skapa en övergripande kartläggning av näverföremålens förekomst samt spåra dess ursprung i norra Europa.

1.7.2 Näverslöjd inom nutida konsthantverk/design

I uppsatsens inledande bakgrundstext nämndes att ett flertal innovativa och nytänkande näverprojekt har påträffats. Något som är gemensamt för ett flertal av projekten är en nyfikenhet till att utforska materialets egenskaper och sökandet efter ett nytt hållbart material samt ett ifrågasättande av konsumtion. Några projekt kommer att kort presenteras i följande text med syfte att illustrera på vilket sätt näver är aktuellt inom konst-, och designvärlden idag.

Näver say Näver är en utställning skapad av konstnären Aia Jüdes, en utställning som fick mycket uppmärksamhet. Jüdes syfte med konstprojektet var att väcka frågor kring konsumtion och hållbarhet. I sitt arbete kombinerar hon traditionella näverslöjdstekniker med olika statussymboler hämtade från modevärlden. Flätad näver kombinerades med lyxiga gulddetaljer (Sveriges Konsumenter u.å.).

I sitt examensarbete, i masterutbildningen inom textildesign vid Textilhögskolan i Borås, undersökte textildesignern Emma Dahlqvist nävrets textila egenskaper. Med hjälp av avancerad teknologi som laserskärning manipuleras materialet och kan på så vis få näver att upplevas som stretchigt och böjligt, egenskaper som oftast förknippas som textila. Dahlqvists syfte med undersökningen var att bidra till att ändra uppfattningen om vad som kan fungera som ett framtida textil material (Dahlqvist 2015).

Konstnärerna Sara Malms och Sanna Lindholms konstprojekt, *Näver – en undersökning av materialet* ställdes ut på Lerverk i november 2015. I konstprojektet undersöker de näverslöjdens status i relation till hantverk och objekt. De sökte praktiskt och teoretisk kunskap i hantverkets ursprung och historia. Konstnärerna tolkade och utvecklade sedan materialet och teknikerna genom att applicera sina egna uttryck och konstnärskap. Resultatet blev föremål som har en relation till både kropp och/eller rum. I sitt arbete har de också ställt frågor kring hållbarhet och värderingen av hantverk som kunskap (Lerverk u.å.).

1.7.3 Hantverkstradition och globalisering

Emma Lees, fil.dr. inom regional ekonomi, skriver i artikeln, *Intangible Cultrural Heritage in a Modernizing Bhutan: The Question of Remaining Viable and Dynamic*, om de åtgärder som har tagits i Bhutan för att stödja den traditionella vävningen som utövas i landet (Lees 2011, s. 179-200). Det traditionella hantverket utgör en del av Bhutans identitet. Under de senaste årtiondena har det bhutanska samhället utvecklats i en rasande takt. Den moderna utvecklingen påverkar och utmanar förutsättningarna för utövandet av flera traditionella hantverkstekniker. En av hantverkstraditionernas största svårigheter är att upplevas som relevant för den yngre generationen (ibid. s. 179).

Lees hävdar att ett hantverks överlevnad bygger på att engagera den yngre generationen. För att det ska vara möjligt krävs en stödjande miljö som är öppen för den dynamik som skapar och återskapar kultur. För den yngre generationen är bevarandefrågan; hur pass autentisk en hantverkstradition anses vara, inte särskilt relevant. Något som däremot har högre prioritet är möjligheten till experimentellt skapande och kreativt engagemang. Lees hävdar att även om det införs bevarande åtgärder av det immateriella kulturarvet i regeringspolitiken inom ett land är dessa åtgärder ändå beroende av en yngre motiverad generation. Många ungdomar i Bhutan väljer att ta jobb inom industri, som ger en högre inkomst, istället för att arbeta som lärlingar inom ett traditionellt hantverk (ibid. s. 180). Kultur kan inte existera i ett vakuum. I artikeln

pekas en mängd olika faktorer ut som påverkar kulturellt utövande, som till exempel media, teknik, handel, ekonomi, turism, läroplaner, värdesystem och geografiskt läge. Att skydda ett kulturellt utövande innebär att hitta den känsliga balansen som reglerar faktorernas påverkan och som samtidigt tillåter en naturlig och organisk tillväxt inom kulturen (ibid. s. 180).

1.7.4 Föreningen Svensk Hemslöjd

Den känsliga balansgången mellan olika faktorerers påverkan som nämndes i artikeln ovan kan leda tankarna till Lilli Zickermans arbete med föreningen Svensk hemslöjd som grundades 1899.

Fil.dr. och etnologen Anneli Palmsköld skriver i texten, *Hantverkskunskap som immateriellt kulturarv*, om föreningen Svensk hemslöjd som hyllade den kunskapsöverföring som ägde rum mellan generationerna. Men hantverkskunskapen och traditionerna sågs samtidigt av föreningen som något hastigt försvinnande. Räddningsaktioner i form av utbildningar startades för att värna om de traditionella hantverkskunskaperna (Palmsköld 2011, s. 101). Tron på slöjd och handens skapande var vid denna tid en motkraft mot den industrialisering som ägde rum och där samhällsdebatten ställde handens arbete mot maskinen. En del i framgångsreceptet i Lilli Zickermans arbete med att främja slöjden var de samarbeten med konstnärer som inleddes för att ta fram och formge produkter som var mer lämpade i en modern kontext. Runt om i landet anlätades slöjdare för att tillverka produkterna som marknadsfördes och såldes till en målgrupp som bestod av en rik borgerlig kundkrets som bodde i städerna. Samtidigt fick kunderna möjlighet att engagera sig socialt för producenterna som oftast var människor som hade svårigheter med att försörja sig (ibid s. 101).

1.7.5 Hantverk och meningsskapande

Anna Kohuia, fil.dr inom hantverksvetenskap och forskare vid institutionen för lärarutbildning, Helsingfors Universitet, har undersökt det subjektivt konstruerande och meningsbärande värdet av hantverk hos människor (Kohuia 2012 s. 25-40). Värdet associerar både till den självreflekterande akten av görandet och till det tillverkade fysiska föremålet. Meningen och värdet av hantverk som kulturbärare är vida känt. Görandet är en dimension, men det finns ett flertal sammanlänkade traditioner och meningar inom ett hantverk. Syftet med Kohuias studie var att illustrera ett ramverk innehållandes olika kategorier som porträtterar de mest förekommande värdena som ett hantverk innehar. Studiens empiriska material grundar sig i intervjuer med sex olika kvinnor med varierande kulturell bakgrund. I sin artikel, *Categorizing the meaning of craft: A multiperspectival framework for eight interrelated meaning categories*, betonar Kohuia att betydelsen av mening är personlig och varierar beroende på person. Vissa kategorier kan vara mer eller mindre relevanta för en individ. Ramverket bör därför inte ses som en fast konstruktion utan som ett verktyg till ett multi-perspektiv då det olika kategorierna kan samverka och överlappa varandra. Analysen visade åtta sammanhängande kategorier som innefattar ett hantverks betydelse och som går över kulturella gränser. De olika kategorierna är funktion, material, estetik, uttryck, multisensorisk, erfarenhet, samverkan och berättande (ibid. s. 25-40).

1.8 Metod

Undersökningen består av två delar, samtalsintervjuer och litteraturstudier. För att uppfylla uppsatsens syfte och ge en nyanserad samt beskrivande bild av de olika faktorer som påverka fenomenet läggs fokus i denna uppsats på utövarnas perspektiv. Det vetenskapliga förhållningssättet i denna uppsats är fenomenologiskt. Den metod som används i analysprocessen har haft sin utgångspunkt i Giorgis analysmetod.

Den fenomenologiska metodologin är en strategi inom samhällsvetenskaplig forskning som fokuserar på essensen i mänskliga upplevelser (Szklański 2015, s. 132). Den fenomenologiska verkligheten, det vill säga den bild av verkligheten som vi upplever den, uppstår genom ett samspel mellan ett objekt och det mänskliga medvetandet som är ett intentionalt tillstånd. Med intentionalt tillstånd menas att det mänskliga medvetandet alltid är meningsskapande och riktat mot ett objekt (ibid. s. 132). För att som forskare avgränsa och komma åt det som utgör det väsentliga för ett fenomen används den fenomenologiska reduktionen. Den fenomenologiska reduktionen innebär att forskaren sätter sina tidigare kunskaper om fenomenet inom parentes. Ingen beståndsdel av fenomenet får i förhand betraktas som mer väsentlig än någon annan beståndsdel. Syftet är att fånga det oförändliga och finna gemensamma nämnare som utgör fenomenets väsen (ibid. s. 133). Metoden tar sig induktivt vilket menas att det är empirin som är utgångspunkten och inte teorin. Fenomenologisk forskning är teorigenererande och inte teoritestande (ibid. s. 135).

Samtalsintervjuerna har transkriberats och sedan analyserats i textform. Analysen av intervjuerna har genomförts i fem steg. De olika stegen har skett i följande rekommenderande ordning i enlighet med Giorgis analysmetod:

1. bestämning av helhetsbetydelsen
2. avgränsning av meningsbärande enheter
3. transformering av vardagliga beskrivningar
4. framställning av fenomenets situerade struktur
5. framställning av fenomenets generella struktur

(Szklański 2015, s. 138)

Analysens första steg, bestämning av helhetsbetydelsen, innebär en översiktlig genomgång av det insamlade materialet. Materialet från samtalsintervjuerna lästes igenom 2 gånger samtidigt som anteckningar fördes. Detta steg genomfördes för att bedöma materialets relevans för undersökningen. Data som inte handlar om fenomenet plockades bort från undersökningen (Szklański 2015, s. 138). Nästa steg i analysen, avgränsning av meningsbärande enheter, skedde en utförlig läsning av materialet med syfte att bryta ner den till mindre enheter. Avsikten var att identifiera nyanser i meningsinnehållet och att avgränsa materialet till meningsbärande enheter. Ett kriterie för varje enhet var att den ska säga något nytt om fenomenet. Detta steg i analysprocessen ledde till en grundlig översikt och en indelning av materialets innehåll (ibid. s. 139). I steg tre i analysen, transformering av vardagliga beskrivningar, granskades de meningsbärande enheterna utförlig genom reflektion över enheternas explicita och implicita meningsinnehåll. Därefter koncentrerades enheterna genom att mera exakta och konkreta utsagor ersattes de vardagliga berättelserna (ibid. s. 140). I analysens fjärde steg, framställning av fenomenets situerade struktur, sammanfogades enheterna från varje samtalsintervju till en enhetlig beskrivning, som då enligt fenomenologin utgör fenomenets *situerade* struktur (ibid. s. 141). Femte steget i analysen, framställning av fenomenet generella struktur, studerades de situerade beskrivningarna av fenomenet med syfte att finna gemensamma och ledande teman som utkristalliserades från beskrivningarna. De gemensamma teman som framkom under det

femte steget i analysprocessen reflekterar enligt fenomenologin fenomenets *generella* struktur och utgör därmed fenomenets *essens* (ibid. s. 141-142).

I uppsatsens undersökningsdel presenterats fenomenets *situerade* struktur i form av en kort sammanfattning av varje enskild samtalsintervju med respektive informant. I uppsatsens resultatdel följer en presentation av fenomenets *generella* struktur och *essens*, de gemensamma nämnare och teman som har påträffats under analysen av materialet från samtalsintervjuerna. De gemensamma teman som framkom under analysprocessen var *tillgång till material, tradition och historia, enskilt utövande* samt *sambällsförändringar*.

1.8.1 Litteraturstudie

Den svenska publicerade litteraturen har undersökts för att ge en djupare förståelse för ämnet. Genom litteratur kan kunskap medieras och kan därmed betraktas som en förutsättning för utövande av näverslöjd. Det har därför känts relevant att i denna studie undersöka litteraturen och se på vilket sätt den berättar om näverslöjd. Studien har resulterat i en kort sammanfattad beskrivning av näverslöjdens historiska kontext, så som den beskrivs i litteraturen.

1.8.2 Intervjuer

För att komma nära fenomenet och se hur det beskrivna problemen under stycket problemformulering gestaltar sig för individer i deras vardag valdes kvalitativa intervjuer som den mest relevanta datainsamlingsmetoden. Individen och hans upplevelse av fenomenet är i fokus för denna uppsats. Urvalet av informanterna har gjorts för att skapa en så varierad insamling av data som möjligt. I uppsatsens inledande bakgrundstext nämndes att medelåldern på utövare av näverslöjd är hög vilket även avspeglar sig i valet av informanter till denna undersökning. Det har funnits en strävan att finna yngre utövare av näverslöjd som informanter. Att hitta dem har dessvärre visat sig problematiskt. Tre av de intervjuade informanterna till denna uppsats är mellan 56 och 82 år och utövar traditionell näverslöjd. En av informanterna är 29 och konstnär och har valts med i undersökningen för att spegla det som händer inom nutida konst/design och hantverk som utmanar synen på det traditionella. Kriteriet för valet av informanter har varit att de arbetar/har arbetat med materialet näver i någon form.

Informant 1 är näverslöjdare som utför traditionella tekniker som flätning och tampning. Parallellt arbetar han också med träslöjd som till exempel att tälja i färsk trä. Informant 2 är näverslöjdare som tillverkar bruksföremål med traditionella tekniker, främst flätade föremål som korgar och väskor. Informant 3 är smyckeskonstnär som har arbetat med materialet näver i ett konstprojekt. Informant 4 är näverslöjdare som också arbetar med traditionella näverslöjdstekniker, främst med flätade korgar.

Inför intervjuerna förbereddes en intervjuplan med ett antal öppna frågor kring olika förberedda teman som utgångspunkt vid intervjutillfällena. Strukturen på intervjuerna kan beskrivas som semistrukturerade. Emellanåt frångicks intervjuplanen för att skapa dynamiska intervjuer. Intervjuerna spelades in och har sedan transkriberats. Kroppsspråk, skratt och diverse pauser har utelämnas i transkriptionen.

1.9 Källmaterial och källkritik.

Uppsatsens källmaterial består av litteratur och intervjuer. Att hitta ny forskning inom ämnesområdet näverslöjd har varit svårt. Därför har blicken vidgas till att titta på närliggande områden som ses som relevanta och som tangerar till det undersökta fenomenet.

Intervjuaren har ingen tidigare relation till någon av informanterna och intervjutillfällena var första gången som båda parter träffades. Intervjuerna spelades in vilket kan ha påverkat resultatet. För att minimera risken att som forskare anta en subjektiv roll vid analysen och påverka resultatet används den fenomenologiska reduktionen.

1.10 Teoretisk referensram

Uppsatsens teoretiska referensram syftar till att ge en ökad förståelse för den kontext i vilken uppsatsens diskussion och slutsatser kommer att föras.

Begreppet kultur beskriver Kirsten Hastrup, professor i antropologi vid Köpenhamns Universitet, som ett komplext begrepp och svårt att definiera (Hastrup 2010, s. 181-183). Människan föds i en värld som alltid är på förhand förförstådd (ibid. s. 18). Det är genom att vara en del av en gemenskap som den sociala människan har kultur och kulturen ger människan kunskap och verktyg att orientera sig. Enligt Hastrup har kultur som fenomen en värdefull egenskap nämligen flexibilitet. Människan är i grunden en social varelse och därmed också flexibel då hon ständigt är i dialog med sin omvärld och orienterar sig i förhållande till andra människor (ibid. s. 79). Även om kultur kan sägas utgöra en slags ram som är präglad av en kollektiv förförståelse som individen förhåller sig till hävdar Hastrup att människans subjektiva insikter och uppfattningar alltid kommer att påverka den kulturella ramen. ”Vi är alltid i färd med att bli den vi ännu inte är” (Hastrup 2010, s. 183). Därmed är kultur alltid i en ständig förändring och utveckling (ibid. s. 79).

Nils-Arvid Bringéus, professor emeritus i etnologi vid Lunds Universitet definierar begreppet tradition som ”Tradition är en process som varigenom färdigheter, beteenden, kunskaper och värderingar förmedlas från en individ till en annan. Traderingsprocessen kan beskrivas som en slags kedjereaktion.” (Bringéus 1990, s. 103) Bringéus liknar tradition vid en varp som gör att kultur hänger samman. För att en traderingsprocess ska ha förutsättningar att äga rum krävs att generationer överlappar varandra. Bringéus hävdar att vid varje överföring av en tradition händer något nytt med traditionen, det sker en förskjutning, betydelser och värderingar ändras. Förändringar inom en tradition kan bero på individens egna medvetna vilja att vara i takt med sin egen samtid (ibid. s. 103).

Hastrup och Bringéus beskrivningar av kultur och tradition återspeglas i Unescos definition av det immateriella kulturarvet:

... This intangible cultural heritage, transmitted from generation to generation, is constantly recreated, by groups in response to their environment, their interactions with nature and their history, and provides them a sense of identity and continuity, thus promoting respect for cultural diversity and human creativity. (UNESCO u.å.)

Uppsatsens undersökning utgår från den ovan beskrivna synen på begreppen kultur och tradition. Att människan som varelse, kulturen och traditionen som gemenskap är dynamisk och ständigt i förändring.

1.11 Etiskt förhållningssätt

Under insamlandet av det empiriska materialet har hänsyn tagits till de fyra övergripande forskningsetiska regler som har formulerats av Vetenskapsrådet. De fyra huvudkraven: informationskravet, samtyckeskravet och konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet har respekterats och följts under arbetsprocessens gång (Patel & Davidsson 2011, s. 63). Störst

hänsyn har tagits till samtalsintervjuerna. Informanterna har blivit informerade om undersökningens ämne och syfte samt vart uppsatsen kommer att publiceras. Informanterna kommer i uppsatsen att vara anonyma och tilldelas lika stort utrymme i uppsatsen för att ge en så rättvist bild av fenomenet som möjligt.

2. Undersökning

2.1 Näverslöjd i litteraturen

I undersökningen behandlas den populärvetenskapliga litteraturen som finns skriven om näverslöjd. Syftet med detta avsnitt i undersökningen är att sammanfatta litteraturen och ge en översiktlig bild av hur näverslöjd beskrivs i den populärvetenskapliga litteraturen. Undersökningen har resulterat i en sammanfattande kartläggning av litteraturen (se *bilaga 1*).

2.1.1 Historik om näverslöjd i Sverige

Etnologen Anna-Maja Nylén skriver i *Hemslöjd: den svenska hemslöjden fram till 1800-talets slut*, att näver är ett material som människan i de nordliga skogsområdena i Europa, Asien och Amerika har använt sig av i olika former under en mycket lång tid. Genom arkeologiska utgrävningar och dokument har man funnit fynd som kan dateras till den äldre stenåldern. Björken är en av våra äldsta trädslag och tidigt upptäckte människan nävrets mångsidiga och varierande egenskaper (Nylén 1978, s. 383-387).

Etnologen Katharina Ågren och näverslöjdaren Karin Lundholm beskriver i boken *Näverslöjd* materialet näver som ett elastiskt, böjligt och formbart material samtidigt som det isolerar mot värme och kyla. Dessutom är materialet röttåligt och bryts ned långsamt (Ågren & Lundholm 1978 s. 7-36). Under stenåldern breddes näverflak ut på golven i hyddor. Samerna använde näverflak för att täcka sina kåtor. Nävrets största användningsområde har varit som takläggningmaterial. Ända fram till slutet av 1800-talet användes näver för att täcka taken på timmerstugor, därefter kom nävertaken sedan att ersättas med spåntak (ibid. s. 7-36). Näver består av en seg korkvävnad innehållandes flera lager tunna skikt, varav det bildas ett nytt lager varje år. Nävrets insida kallas för savsida och är den sida som ligger mot björkens stam. Den typ av näver som främst används inom näverslöjd är glasbjörkens näver. Glasbjörkens har en slät och vit stam och växer mestadels i norra Sverige på fuktiga marker (ibid. s. 7-36).

Att hämta näver kallas med näverslöjdstermer för nävertäkt vilket sker under savtiden som kan inträffa olika beroende på när våren anländer. Vanligtvis brukar perioden inträffa under slutet av maj och fram till midsommar (Ågren & Lundholm 1978, s. 7-36). Saven gör att nävret lättare släpper från stammen. Senare under sommaren fastnar nävret återigen på stammen och är svårare att lösgöra. Nävertäkt går även att utföra under höst och vinter men den är då svårare att få loss från stammen och har en annan kvalitet. Höst och vinternäver är starkt och seg och lämpar sig bäst till exempelvis tampade burkar. Näver som tas på våren är mjukare och är lämplig för till exempel flätade föremål. Beroende på björkart, växtplats samt när nävertäkten sker kan savsidan variera och skifta i färg. Näver som tas på våren är vanligtvis ljusare medan vinternäver är mörkare. Näver bör förvaras sval och näverflak bör förvaras i press. Vid tillverkning av föremål behöver nävret bearbetas och rensas (ibid. s. 7-36).

Nylén (1978, s. 383-387) beskriver två olika tillvägagångssätt vid nävertäkt. Det ena är att skära ett horisontellt snitt längs med björkstammen och på så vis kan stora flak med näver lossas som sedan läggs i press för att inte flaken ska rulla ihop sig. Det andra sättet är att skära ett snitt i en spiral runt stammen vilket gör det möjligt att lossa långa remsor som sedan rullas till nystan. De olika metoderna har, enligt Nylén, lett till tre olika tekniker för att tillverka föremål.

Ett sätt är att vika och böja flaken som sedan sätts ihop med hjälp av stygn av rottågor eller med trästickor av näver (ibid. s. 383-387).

Flaknävertekniken är vanligt förekommande i Dalarna, Västmanland, Värmland, Hälsingland, och Härjedalen. De ursprungliga föremålen i denna teknik är rivor och skrucker vilka är föremål som mestadels har används för tillfälliga syften, som behållare för att dricka vatten ur eller för bärplockning (Nylén 1978, s. 383-387). Men de har också används för mer långvarig förvaring av råvaror som mjöl, fisk, salt och tobak. De föremål som är tillverkade för ett långvarigt syfte och har former som burkar och askar kan vara rikt dekorerade med rottågor, präglade mönster och ristningar. I vissa fall även med färgade vadmalsbitar. Även ryggsäckar, bärkassar för spädbarn, syskrin och diverse förvaringskorgar kan vara tillverkade i denna teknik och vara omsorgsfullt dekorerade. Dekorerade föremål tillverkade i flaknäver är inte vanliga att hitta i Finland varav slutsatsen har dragits att tekniken har utvecklats i Sverige (ibid. s. 383-387).

Det andra sättet att tillverka föremål som Nylén (1978, s. 383-387) beskriver är att flaken sveps runt en träbotten och fästs ihop med en låsning, en så kallad tampfog, i ändarna av flaken. Tekniken förekommer i alla nordliga delarna av Europa, Asien och Nordamerika. Denna teknik har främst används för tillverkning av burkar och askar för förvaring av tobak, smör och kaffe. Slutligen, det tredje sättet som Nylén beskriver är att remsor av näver flätas ihop i vävtekniken tuskaft. Remsorna kan flätas diagonalt eller vågrätt-lodrätt. Flätning av näver är vanligt förekommande i Finland och i Sverige med finsk bosättning. De vanligaste föremålen utförda i denna teknik är skor, stövlar, saltflaskor, korgar, kontar och lieskydd (ibid. s. 383-387).

Ågren och Lundholm (1978, s. 27-28) skriver att förhistoriska fynd av bruksföremål tillverkade av flätad näver har påträffats i stora delar av Finland men däremot inte i Sverige. Slutsatsen är därför att tekniken har kommit att utövas i Sverige med anknytning till den finska kolonisationen. Ordet kont är ett låneord från det finska språket vilket argumenterar för teknikens ursprung. Slutsatsen har också dragits på grund av att flätade föremål har främst förekommit i Sverige i områden med finsk bosättning som Värmland, Dalarna och södra Norrland. Genom tiderna har näver fyllt många funktioner i människans vardagliga hushåll och haft en mängd varierande användningsområden. Förutom förvaring så har näver används till fiske. Flöten och sänken tillverkades av ihoprullade näverbitar med stenar som tyngder. Rep tillverkades av tvinnade näverremsor och var mycket lämpliga för fiske då de var lätta och kunde flyta på ytan (ibid. s. 27-28)

Näver kunde också användas som skrivmaterial. En näverremsa innehållandes en predikan har hittats i Vadstena och tros vara från sen medeltid. I staden Novgorod i Ryssland har tusentals näverbrev hittats varav det äldsta är från 1000-talet (Ågren & Lundholm 1978, s. 7-36). Näver användes också för att tillverka klädesplagg. Ett hål i mitten för huvudet på ett näverflak kunde utgöra ett utmärkt regnskydd. I Värmland har lustiga hattar med stora brätten tillverkats (se omslagsbild för denna uppsats). Flätade näverskor var vanligt förekommande i svenska områden med finsk bosättning. Dessa skor slets ut fort varav uttrycket näverskomil myntades, som innebar den sträckan ett par näverskor höll innan de helt hade slitits ut. Näver har också använts som mellansula i ”svenskskor”, så kallade läderskor (ibid. s. 7-36).

Av näver kan lim utvinnas och användas för att laga trasiga föremål (Ågren & Lundholm 1978, s. 7-13). När näver värms upp, exempelvis genom att hållas över en öppen eld, börjar den olja som finns i nävret att trängas ur. Oljan skrapas av och tuggas sedan i munnen tills den får en seg konsistens. Detta limämne kan sedan användas för att laga porslin eller för att plåstra om sår. Näver innehåller garvämnen och genom torrdestillering kan större mängder

näverolja utvinnas. Produkten kallas då för ”ryssolja” och används vid läderarbeten (ibid. s. 7-13).

Författarna till boken *Näver; en studiebok i näverslöjd*, Henrik Johnsson, näver- och träslöjdare och Ola Palm, näverslöjdare, biolog och forskare, förespråkar att näverslöjd ska läras ut kollektivt, gärna med handledning av en person som bemästrar de grundläggande teknikerna. I en grupp kan individerna ta lärdom av varandra (Johnsson & Palm 1989, s. 35). Författarna betonar att näver är ett naturmaterial med begränsningar och möjligheter som utövaren måste anpassa sig till. Erfarenhet och fingertoppskänsla är förutsättningar för att skapa ett samspel mellan materialet och utövaren (ibid. s. 35). Författarna ställer sig kritiska till vissa former av dekoration som till exempel pålimmade reliefer eller att måla nävret då de anser att dessa typer av dekoration inte är förenliga med materialets ursprungliga egenskaper. Inpräglade mönster eller reliefer på tampade burkar eller helnäverarbeten anses till viss mån acceptabla. Rotförstärkning är enligt författarna godtagbar, eftersom den kan binda samman kanter och anses då utgöra en praktisk funktion (ibid. s. 35).

Det kan vara svårt att få tag på material uppger Ågren och Lundholm (1978, s. 36). Förr hade näver ett stort ekonomiskt värde och var en efterfrågad produkt. Nävertäkt har därför alltid varit noga reglerad med lagar (ibid. s. 9). Nävertäkt innefattas inte av allemansrätten. Om en person utför nävertäkt utan skogsägarens tillstånd gör hen sig skyldig till brott. Nävertäkt ska utföras med försiktighet. Att skära för djupt kan leda till att trädets innerbark tar skada och kan resultera i att trädet senare dör. Nävertäktade träd växer långsammare men får hårdare virke, vilket förr utnyttjades som ämnen till yxskaft. Författarna uppmanar till att ta kontakt med skogsvårdande myndigheter, skogsbolag, skogsägarföreningar eller andra domänverk för att fråga om lov att ta näver innan träd avverkas. Vidare lämnar de kontaktuppgifter till en nävergrossist i Ängsbo samt tipsar om att ta kontakt med hembygdsföreningar eller blomsterhandlare som tillverkar blomsterkrukor av näver (ibid. s. 36). Enligt Johnsson och Palm (1989, s. 24) bör näver endast tas på träd som ska avverkas och av alla träd som avverkas är det endast en liten andel näver som tas tillvara, enligt författarna finns det goda förutsättningar att få tag på material. Att stjäla näver är obefogat och skapar endast problem för framtida slöjdare att få tillstånd till nävertäkt (ibid. s. 24).

2.2 Intervjuer

Den första kontakten med informanterna skedde via E-post och telefonsamtal. Vid den första kontakten presenterades undersökningens syfte och intervjuer bokades in. Informanterna och författaren hade ingen tidigare relation till varandra och hade inte träffats innan undersökningen tog sin början. Författaren fick kännedom om informanterna via en kontakt på Region Halland samt via kontaktuppgifter i en turistbroschyr om mat och hantverk i Värmland.

2.2.1 Informant 1

Det var för ungefär 30 år sedan som informant 1 och hans dotter stötte på en björk under en skogspromenad. Efter skogsbesöket bar det iväg till närmsta bibliotek för att låna en bok om näverslöjd. Sedan dess har informanten fortsatt med näverslöjden och utvecklat sitt slöjdkunnande genom att gå kurser och lära sig nya tekniker. Parallellt med näverslöjden har han arbetat med andra slöjdtekniker som att tälja i färsk trä och karvsnitt. Informanten upplevde intresset för näverslöjdsprodukter på den svenska marknaden under slutet av 1990-talet som svalt. När han deltog på marknader runt om i Sverige kunde han emellanåt uppleva det som tråkigt och händelseöst. Samtidigt uppger han att det var tid denna tid, i slutet av 1990-talet, dessutom svårt att få tag i svenskt näver som höll god kvalitet.

Informanten berättade om en näverleverantör utanför Piteå som importerade och sålde näver från Ryssland. När leverantören startade sin verksamhet försvann många av de svenska nävergrossister som plockade och sålde näver från svenska träd. När leverantören utanför Piteå sedan lade ner sin verksamhet för några år sedan uppstod ett stort vakuum på marknaden vilket har resulterat i en brist på näver till avsalu idag. Informanten säger att han hade tur och lyckades få tag i leverantörens gamla kontakter och genom dem får informanten idag näver från två olika håll i Sibirien. Problematiken kring tillgången av näver idag finner informanten som underlig, då det finns mycket näver här i Sverige. Att det är svårt att få tag på näver söderut är förståeligt hävdar han, eftersom den näver som helst används inom näverslöjd är näver från glasbjörken som det inte finns särskilt mycket av i södra Sverige.

Ja, hämta näver det är ju inget som jag har gjort särskilt mycket som du förstår... jag har ju hämtat lite egen näver och då har det ju funkat bra... Men det har ju att göra väldigt mycket med att jag inte har materialet här nere så det är liksom ingen idé.

(Informant 1)

På grund av ett bristande intresse för näverslöjdsprodukter på den svenska marknaden men ett ökat intresse internationellt, framförallt på den japanska marknaden, har informanten under de senaste tio åren allt mer kommit att rikta sin produktion av näverslöjd mot Japan. Via två olika kontakter med personer som är bosatta i Japan och som själva driver slöjd- och hantverksbutiker säljer han idag sina produkter. På senare tid har han fått möjlighet att själv resa till Japan för att hålla kurser och ställa ut sin näverslöjd. Informanten upplever att i Japan finns det ett stort intresse för näver som material men även ett intresse för Skandinavien överlag. Informanten tror att intresset beror på att vi har mycket gemensamt med Japan när det kommer till design och estetiska uttryck.

Informant 1 arbetar mestadels ensam med sin näverslöjd och beskriver sitt slöjddande som asocialt mest på grund av att han är fokuserad på att tillverka produkter för avsalu och inte har tid för att sitta och prata när nya idéer ska testas. Däremot är han social när han är ute på marknader och säljer. När folk kommer fram berättar och visar han gärna hur han går tillväga för att göra vissa moment. Informanten berättar att han inte har någon närmare kontakt med andra näverslöjdare i landet mer än att han känner till dem.

Intresset för näverslöjd fick ett uppsving på 1960-, och 1970-talet, berättar informanten, vilket han tror berodde på den tidsandan som rådde samt att samhällsklimatet såg annorlunda ut. Inredningsmässigt hade naturmaterialet en starkare ställning och han nämner furulampor som ett exempel. Studieförbundens kursverksamhet var populärt, vilket informanten själv har erfarenheter av. I dag upplever informanten det som svårt att bedriva någon kursverksamhet med näverslöjd. Anledningen tror han beror på att människor idag har svårt att frigöra tid. En förutsättning för att ha kurser i näverslöjd är enligt informanten att kursupplägget koncentreras till en dag. Men samtidigt så upplever informanten det som svårt att hinna med att lära ut alla moment som krävs för att på egen hand utöva näverslöjd.

Nyfikenheten för näver som material är något som driver informanten. Han är intresserad av hur näverslöjden har utövats i andra länder och hur människan historiskt har använt sig av materialet. I sammanhang där han själv har lärt ut näverslöjd betonar han vikten av att lära sig de olika teknikerna. Enligt honom är materialet egentligen av underordnad betydelse eftersom många tekniker är överförbara på flera olika material. Informanten betonar att näverslöjdens historiska ursprung grundar sig i att uppfylla ett mänskligt behov.

Men materialet, du kan inte ha det på samma sätt idag. Ska du ha näver som någon form av ett kulturarv där det har funnit i vardagen på ett helt annat sätt tidigare beroende på att

du har inte kunnat köpa alla grejer utan du har fått ta lite det du hade utanför stugknuten. Då gäller det kanske att gå utifrån gamla förlagor och hitta nya former på det, ett nytt formspråk för samma funktion.

(Informant 1)

Informanten har observerat ett stigande intresse för materialet inom konsthantverk och han beskriver det han har sett där som föremål och produkter som befinner sig långt från sitt ursprungliga användningsområde som bruksföremål. Näver verkar idag enligt informanten användas i syfte att väcka uppmärksamhet. När det kommer till näverslöjd inom turistsammanhang tror informanten att det alltid kommer att existera och att det kommer att hjälpa till att bevara traditionen. För att säkra näverslöjdens framtid tror informanten att man måste få upp ett intresse för näver som material. Vidare konstaterar han att trender kommer och går, så även med slöjdtekniker.

2.2.2 Informant 2

Det var under slutet av 1980-talet som informants 2 intresse för näver väcktes. En dag så fick han chansen att pröva och då kände han att näverslöjd var något han ville fortsätta med. Idag är informant 2 pensionär. Under större delen av sitt yrkesverksamma liv arbetade han som administratör inom landstinget. När informanten upptäckte näverslöjden upplevde han samtidigt hantverkets avkopplande effekter. Som kontrast till sitt dåvarande kontorsjobb fick informanten med hjälp av näverslöjden möjlighet att leva ut. Han fick beröm för sina vackra och funktionella produkter, något som han då upplevde var viktigt för honom som person. Att de produkter som tillverkas ska ha en funktion är viktigt för informanten. Han vill att produkterna ska användas och inte bara stå och vara fina.

För att få tillgång till material berättar informanten att han själv har tagit kontakt med olika skogsbolag och virkessäljare genom att ringa runt och be om lov att få komma och ta näver där dem tar ner skog. Några år har han inte lyckats få tag i någon näver och har då varit tvungen att köpa näver norrifrån. Det är inget som informanten rekommenderar då han ett flertal gånger har fått näver med bristande kvalitet. Informanten berättar att på senare år har han etablerat en bra kontakt med ett småskaligt skogsbolag som avverkar privat skog och via dem har han fått mycket hjälp. Att hämta näver är enligt informanten en något omständlig process som ibland kräver klättring på höga stegar för att komma åt nävret, något som kan vara både svårt och farligt när man börjar bli lite till åren.

Ja det är ju åtkomsten av näver som är en flaskhals, det är det ju verkligen. Jag vet inte vad man skulle kunna hitta på där men det finns ju otroligt mycket björk i detta land. Det är ju ingen brist på näver. Det är bara det att det är så svårt att komma över det. Är det någon som kan hitta på någon lösning för det så tror jag att det är ett viktigt steg ändå.

(Informant 2)

Informanten arbetar ensam med sin näverslöjd. Han känner till några andra näverslöjdare men säger sig inte ha någon direkt slöjdgemenskap med någon av dem. Däremot upptäckte informanten nyligen en slöjdlokal i grannskapet där ett antal äldre pensionerade män höll till och slöjdade, dock inte med näverslöjd utan diverse träslöjd. Tillsammans med männen i slöjdlokalen upplever informanten att han har en social samvaro.

Informanten berättar att han under 1990-talet deltog i en slöjdställning på Liljevalchs. Ett näverprojekt arrangerades då av hemslöjdskonsulenterna i de så kallade näverlänerna. I projektet skulle en näverslöjdare från varje län, både gemensamt och individuellt, tillverka föremål till utställningen och informanten blev utvald att delta. Projektet pågick i några år innan utställningen på Liljevalchs. Informanten berättar att näverslöjdarna träffades några gånger

över ett antal helger för att delta på inspirationsdagar och för att slöjda gemensamt. Informanten fann detta projekt som givande och fortsatte att hålla kontakten med några av slöjdarna. Men då det inte blev någon fortsättning efter det att projektet ställdes ut rann de flesta av kontakterna ut i sanden. Idag har informanten inte någon större kontakt med någon annan näverslöjdare.

Informant 2 har under sin tid som näverslöjdare hållit ett fåtal kurser som då oftast har varit privata initiativ. Det som är problematiskt med kurser enligt informanten är tillgången på material. Det är svårt att få tag på material till många deltagare, vilket han tror är en av anledningarna till att studieförbund idag har ett begränsat kursutbud när det kommer till näverslöjd. Informanten berättade om när han deltog i ett skolprojekt, en kulturvecka där han och ett flertal andra slöjdare, hantverkare och konstnärer under en vecka besökte en skola där barnen fick testa på olika aktiviteter. Hos informanten fick eleverna prova på att tillverka bland annat vattenskopor, strutar samt att fläta små korgar. Skolprojektet uppskattades av informanten.

När det kommer till intresset på den svenska marknaden så upplever informanten inte några drastiska förändringar. Sedan åtta år medverkar han endast på en hantverksmarknad om året som då varar i en vecka. Däremot fick informanten nyligen en beställning att tillverka ett antal väskor som skulle användas som accessoarer inom mode i Paris. Informanten säger sig ha hört rykten om ett ökat intresse för näver inom design och konsthantverk men att det inte är något som han direkt har känt av.

Informanten berättar att han tycker att det är viktigt att känna till hantverkets bakgrund och historia och berättar gärna om det när han får tillfälle. Informanten tycker också att det är viktigt att hantverket får fortleva och att det finns människor som tar vid när den äldre generationen inte längre finns kvar.

Ja, jag är ju lite bekymrad för att det inte finns några ungdomar. Det är som jag säger jätteroligt att du kommer och är intresserad som är ung. Men jag hoppas att det kommer fler. Det är inte många som kommer och pratar med mig. Det är en del, jag ska inte säga att det är väldigt dystert. För det är en del som ändå är unga som gärna vill fråga och vill veta hur det går till och så men det som är lite bekymmersamt egentligen är väl att jag tror inte att de vet riktigt vart de ska vända sig och jag har inget bra råd att ge dem.

(Informant 2)

2.2.3 Informant 3

Informant 3 har en masterexamen inom smyckesdesign på Högskolan för Design och Konsthantverk vid Göteborgs Universitet. Tidigare har hon studerat metallförberedande utbildningar och arbetat som guldsmed. När hon klev in i smyckeskonstens värld så öppnades det nya möjligheter för henne att arbeta med andra material, som till exempel näver. Tillsammans med en studiekamrat genomförde informanten ett konstprojekt. Syftet med konstprojektet var att skapa en diskussion kring näver som material och hantverk idag. I sitt arbete som smyckesdesigner utgår informant 3 från föremål som är kopplade till kroppen, vilket även var hennes utgångspunkt i projektet. Hon hämtade inspiration från sportens och idrottsklädernas estetik. Skarpa linjer och starka neonfärger. Material till projektet köptes via en annons på säljsajten Blocket och under arbetet med projektet gjordes research, studiebesök hos en näverslöjdare samt en studieresa till Finland.

Vi hade kontakt med en näverslöjdare som vi ville komma nära och ha ett samtal där vi inte ville vara dom här rebellerna mot att vi ville förändra utan vi ville ta del av

kunskapen. Men samtidigt få in det i en kontext som gjorde det intressant för oss med vår utbildning och den kunskap som vi har idag.

(Informant 3)

Begreppet tradition upplevs av informanten som något gammaldags. En bild av något som inte får förändras och som är fastspikad i sina ramar. Ändras bilden så är det kanske inte längre en tradition. Om ramen bryts berättar informanten att det ofta kan upplevas som rebelliskt eller ”gerilla” Att en förändring kan upplevas som ett motstånd istället för ett tillägg.

Vid diskussion om begreppet kulturarv tänkte informanten på värdering av hantverkskunskapen. Hon upplever att hon ibland har ifrågasatts vid val av utbildning och relaterar det till att hantverkskunskap är något som nedvärderas i dagens samhälle i jämförelse med till exempel en läkares kunskap. En bild som informanten tror inte såg likadan ut förr då det kanske var mästarna inom olika hantverksyrken som människor såg upp till. I början av projektet beskrev informanten sig som motiverad och positiv men berättar att allt eftersom hon lärde sig mera om hantverket så väcktes känslan av vemod vid tanken att allt kanske en dag kommer att försvinna. Många som innehar kunskapen är upp till åren kommer inte att finnas kvar så länge till. Mycket kunskap går förlorad och enligt informanten gäller det inte bara näverslöjd utan många andra hantverkstekniker.

Under projektet hade informanten kontakt med konstnären Aia Jüdes (se *tidigare forskning* s. 15) och under sin research stötte hon även på Emma Dahlqvists arbete (se *tidigare forskning* s. 16). Informanten såg mycket av näver som accessoar inom mode annars var det mest den typ av näver som informanten benämner som ”kvällskurseestetik”. Informanten kan inte säga att det direkt var något överflöd av nutida näverprojekt inom konst och design. På näverslöjdens framtid ser informanten positivt, speciellt inom textil och mode. Jakten på nya material och strävan efter att jobba med hållbarhet och ekologiskt talar för näverns fördel. Informanten ser många likheter med näver och papper. Att näver går att vika och att rita eller måla på. Informanten ser även en framtid för materialet inom interiör och inredning. Hon ser kopplingar till materialet kork som hon upplever är ett material som på senare år har fått lite av en revansch.

För att åtgärda den nedvärderande synen på hantverkskunskap tror informanten att det behövs en tydligare diskussion i skolan om bakgrunden till varför vi skapar något. Syftet och meningen till varför vi skapar och vart det kommer ifrån. Enligt henne går det inte att tvinga fram någonting utan istället stödja om det finns ett intresse och uppmuntra människor till att göra sin grej. Hon berättar att många av hennes studiekamrater har ett intresse av att lära sig nya tekniker och hantverkstraditioner. Men att det är svårt att hitta människor som innehar kunskapen. Informanten upplever att det inte finns någon direkt naturlig mötesplats för det idag.

”Jag kan ju se något viktigt i det här med till exempel scrapbooking eller folk som har stickcafé. Där börjar någonting, det handlar ju inte bara om hantverk utan är också en social grej. Det är en mötespunkt som är viktig idag istället för att man sitter med sina telefoner och fikar. Att det händer någonting i mötet. Nävercafé kanske vore ett bra alternativ?”

(Informant 3)

2.2.4 Informant 4

Informant 4 har haft en lång relation till näverslöjden. Det var 1975 som hon var med på sin första näverslöjds kurs som hölls av näverslöjdaren Karin Lundholm. Informant 4 fick då lära sig hur hon skulle hantera materialet. De produkter som informanten tillverkar är

bruksföremål, ofta korgar med förstärkta kanter av björkrot. Genom åren har informanten deltagit i näverslöjdskurser på Sätergläntan och lärt sig nya tekniker.

Informanten upplever att det är svårt att få tag på näver. Men björkrot är enligt informanten svårast att få tag på. Björkroten hämtar hon själv men ibland brukar hon bjuda in sina grannar på gökotta på mossen så hjälps de åt att gräva fram rötterna, berättar hon. Näver köper informanten från Norrland men hon tycker att det är dyrt. Informanten har ibland jobbat med vårtbjörkens näver men säger att den är grövre och svårare att hantera. Förarbetet är det som tar tid uppger informanten. Det tar lång tid att rensa materialet och att förbereda det för flätning. Ett arbete som informanten upplever att inte många förstår. Hon berättar att hon tycker att det är svårt att prissätta produkter och att ta skäligt betalt för den tid som har lagts ner på en produkt.

Näverslöjd utövar Informant 4 ensam. Tidigare brukade hennes man hjälpa till göra lock till hennes burkar på en bandsåg. Själv har informanten respekt för bandsågen och vågar inte använda den ensam. Informanten gör lite näverslöjd varje dag. För henne är det ett avkopplande moment och har en stor betydelse i hennes vardagliga liv. Hela huset utgör informantens verkstad, källaren, köket och soffan i tv-rummet. När informanten är ute på marknader brukar hon alltid sitta och slöjda samtidigt. Då brukar folk komma fram och prata vilket hon tycker är roligt. Informanten har ingen närmare kontakt med någon annan näverslöjdare förutom att hon känner till några stycken. Om andra näverslöjdare råkar befinna sig på samma marknad som informanten brukar hon prata med dem. Informanten instämmer med bilden av att näverslöjden var populärt under 1970-, 1980-talet men tror inte att det finns några kurser idag. Hon har själv tidigare fått förfrågan om att hålla kurser i näverslöjd men har tackat nej då det är svårt att ta hem material så att det räcker.

Någon större förändring på marknaden och av efterfrågan på näverslöjdsprodukter har informanten inte märkt av mer än att japanernas intresse har ökat. Informanten berättar att hon har tagit emot flera telefon-, och mailförfrågningar från japaner som är intresserade av köpa och sälja vidare hennes hantverk i Japan. Informanten har dock tackat nej då hon tycker att det verkar för omständligt. Hon vill inte ha något besvär säger hon och trivs bra med att hålla sin verksamhet på hobbynivå. Däremot så tillägger hon att om hon vore yngre så hade det varit en annan sak. Att slöjden ska vara lustfylld är viktigt drivkraft för informant 4. Nyligen fick informanten en beställning på att tillverka 40 väskor som skulle levereras till Paris och vara med på en modevisning.

”Ja jag gjorde de där och sen sa jag upp mig. Det blir för mycket vet du och det blir inte roligt att bara göra en sak för då är ju nöjet borta. Så vill jag inte ha det.”

(Informant 4)

Informanten har inget djupare intresse för näverslöjdens historiska ursprung och ser sig inte som någon historieberättare eller som en länk bakåt i tiden. För informanten är det viktigaste att vara närvarande i görandet och låta sig inspireras av materialets möjligheter.

”Får jag se ett fint näverflak då måste jag göra någonting av det! För jag tycker att det är så roligt! Men det är klart tycker en inte att en sak är rolig då blir det inget bra heller.”

(Informant 4)

Informanten definierar näverslöjden som ett stort kulturarv i den mening att hon anser att det är ett väldigt gammalt hantverk men som hon tror är svårt att bevara på grund av bristande intresse. Orsakerna till det bristandet intresset tror informanten beror på att den yngre

generationen tycker att hantverket tar för lång tid att göra och inte genererar i någon lönsamhet. Att det inte finns någon hårdslöjdskonsulent i länet finner informanten som problematiskt. Hon berättar att hon saknar ett nätverk eller någon sorts organiserad samverkan att vända sig till och till exempel fråga vart hon kan köpa näver.

3. Resultat

3.1 Litteratur om näverslöjd

Litteraturen består främst av instruktionsböcker innehållandes tillvägagångssätt vid nävertäkt, hantering och rensning av materialet samt steg för steg beskrivningar på hur olika föremål kan tillverkas. Främst avser beskrivningarna tillverkning av bruksföremål. Endast ett fåtal av böckerna tecknar en kortare och övergripande historik kring näver. Historiken tar vanligtvis upp näverslöjdens ursprung samt nävrets många och varierande användningsområden i historien. Något som har observerats av uppsatsförfattaren under undersökningen är att den populärvetenskapliga litteraturen refererar främst till Valonens arbeten (se *tidigare forskning* s. 15) utan någon djupare problematisering. De olika populärvetenskapliga författarna refererar och återupprepar i mångt och mycket varandra. Någon nyare forskningslitteratur om näverslöjd än den svenska sammanfattningen av Valonens avhandling från 1952 har i arbetet med denna uppsats inte påträffats. Majoriteten av den undersökta populärlitteraturen är utgiven mellan 1970-, och 1980-talet. Ett antal av böckerna riktar sig till målgruppen studieförbund och innehåller pedagogiska beskrivningar, diskussionsfrågor samt förslag på hur en studiecirkel lämpligast utformar näverslöjdskurser.

Enligt litteraturen vet vi genom de förhistoriska fynd som har påträffats att materialet näver har använts av människan länge (Nylén 1978, s.383-387) De många och varierande användningsområdena visar på att utövandet grundar sig i att tillfredsställa ett mänskligt behov. I litteraturen beskrivs näverslöjden historiskt som en nödvändighet för den fattiga skogsmänniskan för att klara av sin vardag. Nävern gav människan skydd mot väder och vind, som sittunderlag vid lägerplatsen och senare i form av takmaterial fram till slutet av 1800-talet. Materialet fanns nära till hands och var lätt att forma och bearbeta. Näverns egenskaper underlättade förvaring av matvaror, flytta och transportera saker i form av kontar och korgar.

I förordet till *Näver; en studiebok i näverslöjd* skriver författarna Johnson och Palm följande:

Näverslöjd, liksom flertalet hantverk, har nästan avstannat som levande tradition. Kurser och cirklar är visserligen en form av konstgjord andning – men den håller liv i kunskapen. Vi får acceptera att den som idag vill lära sig ett hantverk inte kan fråga mormor eller farfar, utan istället anmäla sig till en studiecirkel. (Johnson & Palm 1989, s. 7).

När författarna skrev och gav ut den första utgåvan av boken år 1984 hade de alltså noterat en förändring av samhällets intresse för näverslöjd och att det är studiecirkelverksamheter som nätt och jämt håller hantverket och traditionen vid liv. Vidare i den reviderade andra upplagan har det tillkommit ny text i förordet:

Från att ha varit ett mer udda hantverk är näverslöjdande väl spritt idag. De flesta studieförbund har och har haft näverslöjd på sitt program under de drygt fyra år som gått sedan *Näver* utkom i sin första upplaga 1984. Utvecklingen tycker vi har varit mycket glädjande och allt oftare ser man till exempel näverväskor i handen eller i en rem över axeln när man rör sig bland människor. (Johnson & Palm 1989, s.7).

Författarna har sett att deras bok har genererat i en förändring av intresset för näverslöjd men denna gång i en positiv bemärkelse.

3.2 Intervjuer

Intervjuernas syfte var att undersöka hur utövare av näverslöjd definierar de faktorer som påverkar deras förutsättningar att utöva näverslöjd. Under analysen av materialet har Giorgis analysmetod och den fenomenologiska reduktionen använts för att urskilja de teman som varierar och som är gemensamma. De teman som varierar i informanternas utsagor är det som enligt fenomenologin utgör fenomenets *existens* medan de gemensamma temana utgör fenomenets *essens* (Szklański 2015, s. 142). Då fenomenologin strävar efter att beskriva fenomenets essens läggs fokus i följande stycke att presentera de gemensamma teman som har utkristalliserats sig ur intervjumaterialet. De gemensamma temana som återkommer under samtalsintervjuerna är *tillgång till material, tradition och historia, enskilt utövande samt samhällsförändringar*.

Det som förenar informanterna som grupp är att de alla har kunskaper och erfarenhet om materialet näver. Informant 1, 2 och 4 benämner sig själva som traditionella slöjdare i den mening att de utför traditionella näverslöjdstekniker som flätning och tampning. De produkterna som de tillverkar är vanligtvis bruksföremål med ett förutbestämt syfte och som är tänkta att användas. Informant 3 avviker från gruppen i den meningen att hon är konstnär och verkar i ett annat sammanhang än de övriga informanterna. Informant 3 har andra utgångspunkter i sitt hantverk än de övriga informanterna och vill med sitt konstnärskap öppna upp för samtal och diskussion. I sitt konstprojekt med näver utgick informant 3 från traditionella näverslöjdstekniker och hämtade inspiration från traditionell näverslöjd. Informant 1, 2 och 4 tillverkar alla produkter till avsalu varav informant 1 är den av informanterna som är mest fokuserad på att utöka sin marknad och att hans hantverk ska generera i en ökad lönsamhet medan informant 2 och 4 trivs bra med att utöva näverslöjd som en hobbyverksamhet.

3.2.1 Tradition och historia

Informant 1 och 2 visade båda ett historiskt intresse för näverslöjd. Informant 1 tycker att det viktigaste att föra vidare är kunskapen om att hantera teknikerna men tror inte att den traditionella näverslöjden alltid kan bevaras i samma form och ha samma funktion eftersom det är det mänskliga behovet som är utgångspunkten för traditionell näverslöjd. Informant 2 tycker att det är viktigt att historien förmedlas vidare. Skolprojektet som informant 2 medverkade i upplevde han som en bra möjlighet till att berätta om näverslöjden och förmedla dess historia till en yngre generation. Informant 4 definierar näverslöjd som ett stort kulturarv men uttrycker inget större behov av att veta hantverkets bakgrund eller historia. Däremot anser hon att det är viktigt att kunskapen om tekniken hålls vid liv. Informant 3 hämtade inspiration till sitt konstprojekt via den traditionella näverslöjdens historia som enligt informanten är förknippad med bruksföremål som innehar en tydlig funktion.

3.2.2 Tillgång till material

Under samtalsintervjuerna har alla informanterna uppgett att tillgången på näver är problematiskt idag, vilket i hög grad påverkar deras slöjdande. Informant 1 beskriver att problemet var som störst under slutet av 1990-talet när en svensk näverleverantör lade ner sin verksamhet. För att lösa problematiken har informanterna gått till väga på olika sätt. Informant 1 och 4 har köpt näver från olika leverantörer i Sibirien och i Norrland. Informant 3 köpte sin näver via en annons på en köp-, och säljmarknad på Internet. Informant 2 berättade att han får tag på näver genom att kontakta skogsbolag och skogsägare. Något år har

informant 2 också beställt näver från en leverantör i Norrland men har då inte varit nöjd med kvalitén på materialet. Nävertäkt är något som alla informanter har mer eller mindre erfarenhet av. Informant 2 är den ende av informanterna som utför en någorlunda regelbunden nävertäkt. Men han berättar att det är en process som med åren blir allt mer komplicerad på grund av hans ålder. Informant 1 berättade att han har erfarenhet av att själv inhämta sin näver men att det inte är något han gör särskilt ofta på grund av att han bor för långt söderut i landet. Problematiken kring materialtillgången finner informant 1, 2 och 4 som märklig, eftersom de anser att det finns en hel del glasbjörk i Sverige. Informant 2 beskriver problematiken som en ”flaskhals” och tror att det är orsaken till att studieförbunden har ett begränsat utbud med näverslöjdskurser. Han hävdar att det är både kostsamt och svårt att få tag till material så att det räcker till en kurs med flera deltagare, ett resonemang som även informant 3 stämmer in i.

3.2.3 Enskilt utövande

Något som alla informanterna hade gemensamt var att de mestadels utövade sitt hantverk i ensamhet. Informant 1 var den av informanterna som under intervjun uttryckte minst behov av en social samvaro. När han slöjdar säger han att han inte har tid att vara social eftersom han är fokuserad på att producera och testa nya idéer. Även om informant 3 utförde konstprojektet med en konstnärskollega så tillverkade hon sina föremål ensam i sin egen ateljé. Däremot träffades hon och kollegan för att regelbundet diskutera sina arbetsprocesser och tankar som hade dykt upp under arbetets gång. Informant 2 berättade att han först arbetade ensam med sin näverslöjd tills han upptäckte den allmänna slöjdlokalen i närheten av sin bostad. Dit går han varje dag för att träffa andra som slöjdar. Det är däremot ingen annan som slöjdar med näver men informanten upplever att han har i alla fall har en gemenskap tillsammans med andra. Informant 4 får ibland hjälp av sin man att tillverka delar till sina näverburkar.

Informant 1, 2 och 4 säger att de känner till andra näverslöjdare. Under intervjun nämner informanterna till och med varandra återkommande gånger men de har ingen närmare kontakt med varandra. Informant 2 berättade om näverprojektet i samband med utställningen på Liljevalchs och att han då utvecklade ett kontaktnät med andra slöjdare men som var svårt att hålla vid liv då det inte blev någon fortsättning på projektet. Informant 3 lägger under intervjun stor vikt vid de värden som ett fysiskt möte kan generera i. Under arbetet med konstprojektet träffade informanten en näverslöjdare vilket hon hävdar utgjorde en viktig del i projektet. Men att ett möte med den äldre generationen inte alltid sker oproblematiskt. Olika värderingar och synsätt kring saker som prissättning, hobbyverksamhet kontra professionellt kan kollidera.

”Jag tror också att en sådan kunskap som sitter i händerna är svår att förmedla som i böcker eller på internet. Där måste man istället se till att det blir ett möte med den äldre generationen och den unga intresserade. Hur ska vi få igång det mötet för att det inte ska bli som två världar som krockar? Hur gör vi det mötet smidigt? Att det inte bara blir den här kvällskurs/arbetsterapin utan att vi kan få in det i en kontext som känns viktig. Det är ju ett arv som jag tänker är viktig att föra vidare.”

(Informant 3)

3.2.4 Samhällsförändringar

Att näverslöjden fick ett uppsving mellan 1960- och 1980-talen är något som både informant 1 och 4 bekräftar. Enligt informant 1 berodde det på rådande samhällsvärderingar. Studieförbundens kurser var populära, vilket informant 1, 2 och 4 har erfarenhet av. Men idag bedrivs inte kursverksamhet alls i den omfattning som det gjordes förr. Informant 1 som är den av informanterna som har mest erfarenhet av kurser tror att det beror på att människor

har svårt att avsätta den tiden som krävs för att lära sig hantverket. För att folk ska bli intresserade behöver kursupplägget komprimeras men utmaningen blir då att hinna ge kursdeltagarna den kunskap som krävs för att kunna bli självgående. Informant 2 säger att som privatperson är det svårt att driva kursverksamhet. Dels för att det är svårt att få tag på material men också att det är problematiskt att administrera.

Informant 1 och 3 har uppmärksammat ett ökat intresse för materialet inom konsthantverk och design. Enligt informant 1 tycks materialet idag användas i syfte för att väcka intresse och uppmärksamhet och informant 3 har observerat materialet inom konst och textildesign samt som accessoar inom mode. Informant 2 och 4 säger sig inte ha märkt av något ökat intresse inom konsthantverk eller design. Däremot har båda informanterna, 2 och 4, under det senaste åren fått relativt stora beställningar på näverväskor till modevisningar utomlands men de har inte reflekterat något nämnvärt över att beställningarna skulle vara kopplade till ett ökat intresse för näver eller näverslöjd utan de såg det mer som en engångsföreteelse.

Enligt informant 1 har Japans intresse för näverslöjd ökat det senaste åren vilket har lett till att han nästan uteslutande bara tillverkar näverslöjd för avsalu till Japan. Enligt informanten beror det ökade intresset i Japan på att japaner överlag tycker om svensk estetik och design och att relationen för övrigt är ömsesidig då många svenskar gillar japanskt hantverk och design. Informant 4 kan bekräfta Japans intresse för näverslöjd då hon har fått ta emot flera förfrågningar om att sälja sina produkter i Japan.

4. Diskussion och slutsatser

Uppsatsens diskussion utgår från följande frågeställningar:

- Vilka faktorer har påverkat/påverkar näverslöjdarnas förutsättningar att utöva näverslöjd?
- Hur påverkar/har påverkat de identifierade faktorerna näverslöjdens förutsättningar att verka som tradition och kulturarv?

Utifrån analys av informanternas utsagor kunde gemensamma faktorerna identifieras och kategoriseras in i olika teman som presenterades i uppsatsens resultatdel. Slutsatsen som kan dras utifrån undersökningens analys och resultat är att det är många olika faktorer som påverkar förutsättningarna för utövandet av näverslöjd samt dess framtid att verka som tradition och kulturarv. Då svaren på frågeställningarna är komplexa och tangerar varandra kommer de att diskuteras löpande inom respektive teman. Först diskuteras den näverslöjds litteratur som har studerats. Därefter följs en diskussion inom de identifierade temana; *material tillgång, tradition och historia, enskilt utövande, samt samhällsförändring*

4.1 Näverslöjd i litteraturen

Litteratur är ett verktyg som kan generera i kunskap. Den vetenskapliga och populärvetenskapliga litteraturen om näverslöjd kan i den mening utgöra en förutsättning för traderande av hantverkskunskapen och därmed bidra till bevarande av näverslöjd som tradition och kultur. Under undersökningen har det framkommit att näverslöjdare kan vara svåra att hitta för den som är intresserad av att lära sig näverslöjd. Näverslöjdare arbetar ensamma med sin slöjd och inte i någon kollektiv gemenskap. Informant 3 upplever att det idag inte finns någon naturlig mötesplats där yngre och äldre generationer kan mötas och där traderandet av kunskap kan äga rum. Brist på naturliga mötesplatser kan vara en orsak till att intresserade nybörjare inte veta vart de ska vända sig. Att gå till ett bibliotek kan därför bli ett naturlig första steg att ta för den som söker efter kunskap.

Något som har framkommit i studien är att den mesta populärvetenskapliga litteratur som finns att tillgå är publicerad mellan 1960-, och 1980-talet. Författarna Johnson och Palm beskriver i förordet i boken *Näver: en studiebok i näverslöjd* (1989, s. 7), förändringen av samhällets intresse för näverslöjd, från att i början ha beskrivit hantverket som en avstannad tradition till ett vida spritt hantverk. Enligt författarna har utgivningen av deras bok bidragit till ett ökat intresse för näverslöjd.

Den populärvetenskapliga litteraturen behandlar hur näverslöjden har utövas i Sverige och till viss del även i Finland. Ofta nämns näverslöjd som något som förknippas med de skogsfinnska områdena i Sverige. Det kan bero på att den forskning som finns att tillgå geografiskt har fokuserat på att undersöka vad som utmärker dessa områden, se exempelvis (Keyland 1954, Sirelius 1932, Valonen 1952, 1953). Det finns ingen forskning som undersöker eller jämför närmare hur näverslöjden har utövats i andra delar av Sverige. Det nämns i den populärvetenskapliga litteraturen att det kan vara svårare att utöva näverslöjd söderut på grund av att glasbjörken växer glesare där (se exempelvis Ågren, Lundholm 1978). Men det behöver inte utesluta att näverslöjdstraditioner inte har utövats i de södra delarna av Sverige. Det

nämns även i den populärvetenskapliga litteraturen att näver historiskt har haft ett stort ekonomiskt värde (Ågren & Lundholm 1978, s. 9) och var en handelsvara vilket talar för att näver såldes och levererades runt om i landet och fanns att tillgå precis som idag. De populärvetenskapliga författarna har en benägenhet att upprepa och referera till varandra och många av källhänvisningarna leder till Valonens avhandling från 1952 samt till den kortare, svensköversatta sammanfattningen av avhandlingen som publicerades 1953. Valonens forskning kan därför betraktas som normbildande för hur berättelsen om näverslöjden har tagit form och fortsatt att föras vidare ända in till vår samtid.

För att sammanfattningsvis besvara frågeställningarna kan litteraturen utgöra en faktor som skapar förutsättningar för näverslöjdares utövande i den mening att den genererar kunskap samt kan verka som en inspirationskälla. Ett tydligt exempel på det är informant 1 och 3. Informant 1 började med att söka kunskap i litteraturen när hans intresse för näverslöjd väcktes och informant 3 sökte via böcker inspiration till sitt konstprojekt. Litteraturen påverkar näverslöjdens förutsättningar att verka som tradition och kulturarv genom att förmedla kunskap och inspiration. Genom att traditioner och dess kunskap dokumenteras blir det möjligt för kommande generationer att ta del av den. Traditioner kan återupptas och erövrats på grund av att de finns dokumenterade. Däremot kan inte litteratur ensam bära ansvaret för att tradera kunskapen vidare om en tradition. Enligt informant 3 är det svårt att ta del av den praktiska kunskapen ”handens kunskap” genom böcker. Enligt informanten krävs ett fysiskt möte för att fullt ut kunna ta del av kunskapen. Litteraturen är statisk, vilket är motsatsen till Hastrups beskrivning av traditionen som något dynamiskt. Traditionen är ständigt i rörelse och förändring (Hastrup 2010, s. 181-183). Litteraturen kan däremot skapa en länk som kan föra oss tillbaka till historien. Till en historia som är präglad av sin tids värderingar och betydelser. Värderingar som kanske inte motsvaras av en yngre generations nutida värderingar. Fenomenet näverslöjd skulle behöva undersökas ur flera vetenskapliga perspektiv än ur Valonens diffusionistiska perspektiv.

4.2 Tillgång till material

Utifrån undersökningen kan slutsatsen dras att beroende på hur individen får tag på sitt material så påverkas förutsättningarna för utövandet av näverslöjd. Att få tag på näver kan vara omständligt idag men absolut inte omöjligt. Nävertäkt ingår inte i allemansrätten och om utövaren inte själv äger någon skog finns det flera alternativa sätt att gå tillväga. Antingen genom att kontakta skogsbolag, skogsägare, näverleverantör eller söka bland annonser på köp-, och säljsajter på Internet. Situationen kan ses ur både positiva och negativa perspektiv. Det positiva skulle kunna vara att slöjdaren kan få näver levererad hem till sig, vilket kan vara tidseffektivt. Istället för att gå ut i skogen och själv utföra nävertäkt så kan tidens fördelas på andra saker som exempelvis produktion av näverslöjd. Många näverslöjdare har inte möjlighet att hämta sin egen näver på grund av geografiskt läge, söder ut i landet är glasbjörken inte lika vanligt förekommande som i norr och näverslöjdare måste då hitta andra sätt att få materialet till sig. Äldre näverslöjdare kan tycka att nävertäkten är en fysisk ansträngande process som kräver klättring på höga stegar.

Nävertäkt förutsätter kunskap och hänsyn gentemot naturen. Utförs nävertäkten respektlöst kan det leda till skador på träden och ses som ren förstörelse och klassas som ett brott. Om slöjdaren enbart förlitar sig på leverantörer är en negativ aspekt att det i längden kan resultera i att värdefull kunskap om nävertäkt och hantering av materialet försvinner då den inte längre är nödvändig för att få tillgång till näver. En annan negativ aspekt kan vara att det är svårt att kontrollera kvalitén på materialet som beställs. Att det är problematiskt att få tillgång till material kan vara en bidragande orsak till att det är få unga som utövar näverslöjd idag. Den generationen vet inte vart de ska vända sig för att få tag i materialet. Enligt informanterna kan

detta också vara en orsak till att studieförbunden har begränsat med kurser i näverslöjd. Hos informanterna finns ett behov av någon sorts organiserad verksamhet eller nätverk som skulle kunna samordna och gynna alla berörda parter. Ett samarbete som leder till att skogsägarna kan få betalt för sin näver, slöjdarna får tillgång till näver och studieförbunden får tillgång till näver och kan hålla kurser i näverslöjd.

4.3 Tradition och historia

Denna undersökning är en studie av individers utsagor och definitioner. Informanterna har lagt vikt vid olika saker som är meningsfulla för dem. Den historiska kontexten behöver inte nödvändigtvis vara relevant för den som utövar ett traditionellt hantverk. Informant 4 lade exempelvis inte särskilt stor vikt vid hantverkets ursprung. För henne var det görandet som skapade mening och värde i hantverket och hennes inspiration tog sin utgångspunkt i materialet, vilket går att relatera till Kohuias (2012, s. 25-40) resonemang om att subjektivt skapade meningar och värderingar inom en hantverkstradition och en kultur kan vara bärande i sig själva.

Samtliga informanter ansåg att det är viktigt att näverslöjdens historia förs vidare. Främst tekniken. Några av informanterna ser det som sin uppgift att berätta om näverslöjdens historia när de får tillfälle för det. Informant 3 sökte inspiration i traditionen och i traditionens historia. Traditionen och historien kan fungera som en inspirationskälla. Traditioner kan återupptas och erövrats men då har oftast traditionens betydelser och värderingar förändrats (Bringéus 1990, s. 103)

4.4 Enskilt utövande

Under undersökningen har det framkommit att informanterna vanligtvis utövar hantverket i ensamhet. Behovet av en social samvaro varierar hos individerna. Näverslöjdarna känner till varandra men har ingen närmare kontakt med varandra. Undersökningen bekräftar således den bild som Almevik ger av traditionella hantverk. Enligt Almevik är traditionella hantverk oftast marginaliserade med få utövare och svag efterfrågan (Almevik 2014, s. 10-11). Enligt Bringéus (1990, s. 103) förutsätter tradering av hantverkskunskap en kollektiv gemenskap, att generationer överlappar varandra eller åtminstone finns i närhet av varandra. Blir glappet för stort bryts traditionskedjan och hantverkskunskapen blir extremt utsatt. Informant 3 upplever att det idag saknas naturliga mötesplatser där yngre och äldre generationer kan mötas. Enligt henne finns det ett intresse hos den yngre generationen men att det är svårt att veta vart man ska vända sig för att hitta människor som innehar kunskapen om traditionella hantverkstekniker.

Att näverslöjdarna är ensamma gör hantverket och förutsättningarna för bevarandet av traditionen sårbart. Undersökningen visar att det på sikt kan utgöra en risk för hantverkets framtid. Ett exempel på en åtgärd är det näverslöjdsprojekt som informant 2 deltog i under 1990-talet på Liljevalchs. Projektet genererade i att informanten utvecklade ett kontaktnät med andra näverslöjdare och det kunde ske ett utbyte av kunskaper och erfarenheter sinsemellan. Ett sådant projekt är dock endast en kortsiktig lösning eftersom ett projekt vanligtvis är tidsbestämt. Det krävs att projektet följs upp med ett nytt projekt eller initiativ av något slag för att ge en mer långvarig effekt.

4.5 Samhällsförändringar

Samhällsförändringar påverkar förutsättningarna för utövandet av näverslöjd och dess varande som tradition och kulturarv i hög grad. När industrialiseringen tog fart i slutet av 1800-talet

och i början på 1900-talet kom nävern och näverslöjdens allt eftersom att ersättas med nya material, produkter och tekniker som kunde tillfredsställa det mänskliga behovet. Den samhälleliga förändringen ledde till att trädningen av kunskapen om olika tekniker och material prioriterades bort. Enligt Sjöberg (2014, s. 71-82) har teoretisk kunskap värderas högre än den praktiska vilket kan bekräftas med denna undersökning då informant 3 upplever att hon ibland har blivit ifrågasatt vid val av utbildning och yrke.

Under undersökningen har det framgått att studieförbunden har axlat en stor roll när det gäller att föra vidare kunskap om den traditionella näverslöjden. Det var under näverslöjdens ”guldrusch” i samband med studieförbundens kurser mellan 1960-, och 1980-talet som många av dagens slöjdare lärde sig näverslöjd, varav några av de intervjuade informanterna exemplifierar. Samhällsförändringen ledde till att den traditionella näverslöjdens funktion har förändrats; från att uppfylla ett vardagligt behov till att praktiseras som en hobby. Det ökade intresset för näverslöjden vid denna tid resulterade i den populärvetenskapliga litteratur som finns att tillgå idag. Men dag har inte studieförbunden näverslöjdskurser i samma omfattning som förr.

Bland dagens näverslöjdare tillhör majoriteten den äldre generationen och hantverkstraditionen har haft svårt att fånga upp den yngre generationens intresse. Enligt Almevik (2014, s. 10-11) utmanas många hantverkstraditioner av den moderna utvecklingen och konkurrerar ständigt med faktorer som prioriteras högre av den yngre generationen. När samhället förändras balanserar hantverket för att överleva genom att överge eller hålla fast vid de traditionella kunskaperna. Almevik hävdar att ett hantverks överlevnad ofta är ett resultat av människors ideella intresse och engagemang (ibid. s. 17), vilket går att relatera till informant 2 och 4 relation till näver då de båda utför sitt hantverk som en hobbyverksamhet.

Undersökningen bekräftar genom informant 1 och 3 ett ökat intresse för näverslöjd och näver som material åter håller på att väckas. Inom mode, design, textil och konsthantverk finns idag en ständig jakt på nya hållbara och ekologiska material och på senare tid har nävrets inneboende egenskaper återupptäckts (se till exempelvis i *tidigare forskning* s. 15-16, Sveriges Konsumenter u.å., Dahlqvist 2015, Lerverk u.å.). Hur dessa konstnärliga projekt påverkar näverslöjden förutsättningar att verka som tradition och kulturarv kan relateras till Lees's resonemang om att hitta den känsliga balansen som tillåter en levande och naturlig tillväxt inom en kultur men som samtidig reglerar utomstående faktorer påverkan. Enligt Lees är en traditions överlevnad beroende av att den yngre generationen förvaltar den men att det endast ska ske i en miljö som tillåter den dynamik som skapar och återskapar kultur. (Lees 2011, s. 179-180).

Informant 3 exemplifierar den dynamiska balansen genom arbetet med sitt konstprojekt. Hennes arbete hade sin utgångspunkt i den traditionella näverslöjden men informanten ville samtidigt inte uppfattas som rebellisk utan att hennes konstnärskap skulle ses som ett tillägg till det traditionella hantverket. Hon ville ta tillvara på befintlig kunskap men samtidigt tillföra sin egen kunskap till traditionen. Informantens arbetsmetod kan betraktas som reglerad samtidigt som det tillfördes nya element som utvecklar hantverket och kan ses som en förutsättning för fortsatt bevarande. Informant 1 tror att det är svårt att alltid bevara näverslöjden i sin ursprungliga form och funktion då näverslöjden som tradition grundar sig i att tillgodose ett mänskligt behov. Informantens utsago kan tolkas som att förändring är en nödvändig förutsättning för bevarandet av hantverket vilket också kan relateras till Lees's (2011, s. 179-200) resonemang om den reglerande och tillåtande balansen för att främja bevarande. Informant 1 teori kan även relateras till Lilli Zickermans arbete med föreningen Svensk Hemslöjd där hon ansåg att om slöjden ska kunna bevaras måste den vara attraktiv på marknaden. Med samarbeten med olika konstnärer utvecklade Zickerman slöjdprodukterna

genom att ställa krav på produkternas kvalité och estetik. Produkterna utformades för att motsvara den samtida marknadens efterfrågan (Palmsköld 2011, s. 97-105).

I Unescos konvention om skyddandet av det immateriella kulturarvet beskrivs globalisering som ett hot som kan påverka hantverkstraditioner och kultur negativt (UNESCO u.å.). Massproduktion av produkter som är mer kostnads-, och tids-effektiva att producera konkurrerar ut hantverkstillverkade produkter på marknaden (UNESCO, u.å.). Men globalisering kan samtidigt vara en kraft som främjar utövandet av ett traditionellt hantverk. Globaliseringen har utökat marknadens storlek, från att vara lokalt till globalt. Hantverkstillverkade produkter kan därmed nå ut till nya målgrupper som inte var möjliga att nå tidigare. I denna undersökning har det framgått via informant 1 och 4 att Japan visar ett stort intresse för traditionell näverslöjd. Vilket kan ses som ett resultat av den moderna utveckling och globalisering som just nu äger rum (Lees 2011, s. 179-200).

5. Sammanfattning

Uppsatsens problemformulering grundar sig i de samhällsliga förändringar, industrialisering, globalisering och modernisering, som har påverkat och än idag påverkar utövandet av näverslöjd. Uppsatsen syftar till att se hur förändringar konkret tar sig i uttryck och påverkar den näverslöjdande individen, såväl näverslöjden som tradition och kulturarv.

Undersökningen har utgått från och försökt att besvara följande frågeställningar:

- Vilka faktorer har påverkat/påverkar näverslöjdarnas förutsättningar att utöva näverslöjd?
- Hur påverkar/har påverkat de identifierade faktorerna näverslöjdens förutsättningar att verka som tradition och kulturarv?

För att besvara frågeställningarna har undersökningen genomförts med kvalitativa intervjuer och litteraturstudier. Metoden valdes i syfte att på individnivå närma sig och finna de faktorer som påverkar slöjdare i deras vardag. Informanterna som har deltagit i undersökningen har varit totalt fyra personer, varav tre av dem är traditionella näverslöjdare och en är konstnär som har gjort ett konstprojekt med utgångspunkt i traditionell näverslöjd. Litteraturundersökningens syfte var att undersöka på vilket sätt den populärvetenskapliga litteraturen berättar om näverslöjd. Det vetenskapliga förhållningssättet har varit fenomenologiskt och under analysen har den fenomenologiska reduktionen använts för att motverka att författarens subjektiva värderingar påverkar resultatet. Under analysen identifierades gemensamma nämnare i informanternas utsagor som kunde kategoriseras in i olika teman som därmed kan beskriva fenomenets *essens*. De olika teman som identifierades var: *tillgång till material, tradition och historia, enskilt utövande* samt *sambällsförändringar*.

Litteraturen utgör en faktor som skapar förutsättningar för näverslöjdares utövande i den mening att den genererar i kunskap samt att den kan verka som en inspirationskälla. Litteraturen påverkar näverslöjdens förutsättningar att verka som tradition och kulturarv genom att förmedla kunskap och inspiration. Genom att traditioner och dess kunskap dokumenteras blir det möjligt för kommande generationer att ta del av den. Traditioner kan därmed återupptas och återerövas om de finns dokumenterade. Litteratur kan dock inte förmedla den praktiska kunskap som kan förvärfvas vid ett fysiskt möte. Ett stort antal av den populärvetenskapliga litteraturen är publicerad mellan 1970-, och 1980-talet och består av steg för steg beskrivningar för tillverkning av bruksföremål och tecknar en kort historik om näverslöjd som främst baseras på Niilo Valonens arbeten (se *tidigare forskning* s. 14 Valonen 1952, 1953).

Tillgången till näver är idag problematisk för de näverslöjdare som inte har tillgång till egen skog. Orsaken beror på att det är få leverantörer i Sverige som levererar svenskt näver. En annan orsak är att slöjdaren bor för långt söderut och inte har tillgång till glasbjörk. Nävertäkt kan vara en omständlig process att utföra som kräver kunskap och erfarenhet att utföra. För att få tillgång till material går näverslöjdare idag tillväga på olika sätt. En del beställer näver från de få leverantörer som finns i Sverige eller från leverantörer i Sibiren. Att näverslöjdare idag förlitar sig på leverantörer kan leda till att kunskap om hur nävertäkt utförs samt

hantering av materialet går förlorad. Svårigheten att få tillgång till material kan vara en bidragande orsak till att unga idag inte intresserar sig för hantverket och att studieförbunden idag har ett begränsat kursutbud när det kommer till näverslöjd. Samtliga av undersökningens intervjuade informanter tycker att det är viktigt att kunskapen om hantverket och dess historia förs vidare till kommande generationer.

Att näverslöjd är något som utövas enskilt tycks vara vanligt förekommande bland näverslöjdare. De intervjuade näverslöjdarna uppger att de känner till varandra men att de inte har någon närmare kontakt. Behovet av social samvaro varierar hos individen. Det saknas idag naturliga mötesplatser där kunskapen kan traderas. Att näverslöjdare inte verkar i något kollektiv kan göra hantverket sårbart för samhällets förändringar. För att trading av en tradition ska äga rum krävs ett kollektiv eller att generationer överlappar varandra.

Samhällsförändringar har genom tiderna avsevärt påverkat näverslöjdens utveckling och därmed näverslöjdarens förutsättningar att utöva näverslöjd. Från att vara slöjd som tillverkades för att uppfylla ett vardagligt behov utvecklades näverslöjden allt mer till att praktiseras som en hobby via studieförbundens kursverksamheter mellan 1960-, och 1980-talet. Den traditionella näverslöjden utmanas ständigt av den moderna utvecklingen och får kämpa med att fånga upp den yngre generationen. För att näverslöjd ska bevaras krävs en balans som främjar den dynamiska miljö som skapar och återskapar kultur men som samtidigt reglerar det föränderliga samhällets påverkan på traditionen. Globalisering kan ses som ett hot men är på samma gång en kraft som kan generera en ny marknad och nya möjligheter för hantverket.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

Informant 1: Intervju 2016-04-06

Informant 2: Intervju 2016-04-11

Informant 3: Intervju 2016-04-14

Informant 4: Intervju 2016-04-19

Carlsson, Susanna. (2015). Näverending story med Emma Dahlqvist. *Östersunds Posten*. 20 september. <http://www.op.se/kultur/konst/naverending-story-med-emmas-design> [2016-05-15]

Dahlqvist, Emma. (2015). *It's Now or Näver – MFA degree project*. <http://emmadahlqvist.se/It-s-Now-or-Naver-MFA-degree-project> [2016-05-15]

Lerverk. (u.å.). *Sanna Lindholm och Sara Malm – Näverkonst*. <http://www.lerverk.se/gastfonster/fonstergaster-2015/sanna-lindholm-och-sara-malm/> [2016-05-15]

Sveriges Konsumenter. (u.å.). *Aia Jüdes – Näver say Näver*. <http://www.sverigeskonsumenter.se/Stilmedveten/Kategorier/Inspirator/Aia-Judes/> [2016-05-15]

UNESCO. (u.å.) *Text of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. <http://www.unesco.org/culture/ich/en/convention> [2016-05-15]

Tryckta källor

Almevik, Gunnar. (2014). Perspektiv på kunskapskultur. I Almevik, Gunnar, Höglund, Sara & Winbladh Anna. (red.) *Hantverkare emellan*. Mariestad: Hantverkarslaboratoriet, [Göteborgs Universitet]. s. 7-27. <http://craftlab.gu.se/Projekt/genomforda-projekt/hantverkare-emellan>

Bringéus, Nils-Arvid. (1990). *Människan som kulturvarelse: en introduktion till etnologin*. 4., rev. uppl. Stockholm: Carlsson Bokförlag. s. 103.

Hastrup, Kristen. (2010). *Kultur: Den flexibla gemenskapen*. 1. uppl., Lund: Studentlitteratur. s. 79, 181-186.

Johnsson, Henrik & Palm, Ola. (1989). *Näver: en studiebok i näverslöjd*. 2., rev. uppl. LT: Stockholm. s. 7-41.

Keyland, Nils. (1954). *Folkliv i Värmlands finnmarker: efterlämnade uppsatser och bilder*. Stockholm: Nordiska museet. S. 56-60, 72-73.

- Kohuia, Anna. (2012). Categorizing the meaning of craft: A multi-perspectival framework for eight interrelated meaning categories. *Techné Series A*. Vol. 19. No. 1. s. 25-40.
- Lees, Emma. (2011). Intangible Cultural Heritage in a Modernizing Bhutan: The Question of Remaining Viable and Dynamic. *International Journal of Cultural Property*. Vol 18. s. 179-200. DOI: 10.1017/S0940739111000129
- Nylén, Anna-Maja. (1978). *Hemslöjd: den svenska hemslöjden fram till 1800-talets slut*, 4. uppl. 2. tr., Håkan Ohlssons Förlag: Lund. s. 383-387.
- Palmköld, Anneli. (2011). Hantverkskunskap som immateriellt kulturarv. I Löfgren, Eva (red.) *Hantverkslaboratorium*. Mariestad: Hantverkslaboratoriet, [Göteborgs Universitet]. s. 97-105. http://craftlab.gu.se/digitalAssets/1328/1328263_antologin-hantverkslaboratorium-2011.pdf
- Patel, Runa & Davidsson, Bo. (2011). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 4., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur. s. 63.
- Riksantikvarieämbetet. (2015). *Kulturmiljö under utveckling – Delrapport i uppdraget Ett offensivt och angeläget kulturmiljöarbete*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet. s. 8-9.
- Sirelius, Uuno Taavi (1932-1933). *Finlands folkliga kultur*. Stockholm. s. 5-13, 153-154.
- Sjöberg, Annika. (2014). Att bevara ett levande bruk. Sveriges arbete med Unescos konvention om trygghandlet av det immateriella kulturarvet. I Almevik, Gunnar. Höglund, Sara & Winblad Anna. (red.) *Hantverkare emellan*. Mariestad: Hantverkslaboratoriet, [Göteborgs Universitet]. s. 71-82 <http://craftlab.gu.se/Projekt/genomforda-projekt/hantverkare-emellan>
- Szklarski, Andrzej. (2015). Fenomenologi. I Fejes, Andreas. Thornberg, Robert. (red.) *Handbok i kvalitativ analys*, 2., utök. uppl., Stockholm: Liber. s. 131-143.
- Valonen, Niilo (1952). *Geflechte und andere Arbeiten aus Birkenrindenstreifen unter besonderer Berücksichtigung finnischer Tradition: [Akad.avb., Hfors.]*. Diss.
- Valonen, Niilo. (1953). *Om näverarbeten i Fenno-skandien*. Brøndum-Nielsen, Johannes & Erixon, Sigurd (red.) *Nordisk kultur: samlingsverk. 14, Från trä till stål*. Stockholm: Bonnier. S. 100-113.
- Ågren, Katarina & Lundholm, Karin. (1978). *Näverslöjd*. 2. uppl. 4. tr. Västerås: Ica bokförl. s. 7-36.

Bilagor

Bilaga 1: Näverslöjdlitteratur

Författare	Titel	År	Typ	Innehåll
Dahn-Andersson, I	Näverboken – Handbok i näverflätning	1977	Instruktion	Tillvägagångssätt vid nävertäkt. Beskrivningar och instruktioner för tillverkning av föremål.
Dixelius, B	Näver	2012	Historietecknande, utställningsbroschyr	Kort historik Korta reportage om dåtida och nutida näverslöjdare. Beskrivning och instruktioner för tillverkning av föremål.
Grenander Nyberg, G	Svensk slöjdhistoria	1988	Historietecknande	Hemslöjdshistorik, kort övergripande historik om näverslöjd.
Hallinder, A. & Järlgren, C	Näver	1974	Historietecknande, utställningsbroschyr	Kort övergripande historik om näverslöjd.
Johnsson, H & Palm, O	Näver – En studiebok om näverslöjd	1989	Historietecknande och instruktion	Kort övergripande historik om näverslöjd. Instruktioner vid nävertäkt och hantering och rensning av material. Beskrivningar och instruktioner för tillverkning av föremål.
Ljungberg, G. A:son, Ljunberg I & Hall, G	Näver tamp och fläta	1997	Instruktion	Kort historik. Instruktion om nävertäkt, hantering och rensning av material. Beskrivning och instruktioner för tillverkning av föremål.
Nilsson, E	Av näver och rot	1977	Instruktion	Kort historik. Genomgång av olika verktyg. Hantering och rensning av material Beskrivningar och

				instruktioner för tillverkning av föremål.
Nylén, A	Hemslöjd – Den svenska hemslöjden fram till 1800-talets slut	1978	Historietecknande	Hemslöjdshistorik, kort, övergripande historik om näverslöjd.
Olsson, C	Finland i Värmland	2009	Historietecknande	Övergripande historik om den skogsfinnska befolkningen i Värmland och deras relation till näver och näverslöjd.
Sundström, U	Ideér för näverslöjd	1983	Instruktion	Hantering av material Genomgång av verktyg. Beskrivningar och instruktioner för tillverkning av föremål
Yarisch, V. Hoppe, F & Widess, J	Plaited Basketry with Birch Bark	2009	Historietecknande, instruktion	Grundlig historik om näverslöjden med utgångspunkt i Ryssland men tar också kort upp näverslöjdens historia i andra delar av världen som USA, Finland och Sverige. Instruktioner om nävertäkt, hantering och rensning av material. Genomgång av verktyg. Instruktioner och beskrivningar för tillverkning av föremål.
Ågren, K & Lundholm, K	Näverslöjd	1978	Historietecknande, instruktion	Övergripande kortfattad historik om näverslöjd. Instruktioner om nävertäkt, hantering och resning av material. Beskrivningar och instruktioner för tillverkning av föremål.